

In memoriam

Eino Kiuru **18. jaanuar 1929 – 27. jaanuar 2015**

26. jaanuaril suri 86aastasena Lappeenrannas Karjala Keele, Kirjanduse ja Ajaloo Instituudi kauaaegne töötaja, folklorist, tõlkija ja kirjanduskriitik Eino Kiuru.

18. jaanuaril 1929. aastal Leningradi lähistel Rääpyväs (Rjabovo) sündinud Eino Kiuru pere pages sõja-aastail Leningradi blokaadi eest Siberisse. Sealt naasnud, õppis Kiuru aastail 1945–1949 Sortavalas raamatupidamist. Pärast seda töötas ta pearaamatupidajana ja audiitorina. Aastail 1952–1957 õppis Eino Kiuru Petroskoi ülikooli soome keele osakonnas, 1961–1968 jätkas magistriõpingutega Karjala Teaduste Akadeemias. Pärast seda töötas Karjala Teaduste Akadeemia keele, kirjanduse ja ajaloo uurimise instituudis.

Eino Kiuru uurimistöõde keskmes oli ingeri rahvaluule ja tema mahukaim tõlketöö koostöös ingeri rahvalauliku Armas Mišininiga valminud *Kalevala* uustõlge vene keelde (ilmus 2001). Eino Kiuru oli aastail 1989–2004 Karjalas ingeri kultuuriliikumise juhtide seas, aastast 2004 elas ümberasujana Lappeenrannas Soomes.

Ülo Tedret mäletades 12. veebruar 1928 – 9. märts 2015

9. märtsil 2015 lõppes Ülo Tedre elu- ja teadlastee. Ülo Tedre pärand koosneb enam kui 400 kirjutatud, koostatud või toimetatud tööst, mis hõlmavad praktiliselt kõiki folkloorižanre, eesti kirjandus- ja kultuurilugu. *Eesti mees ja tema sugu* (1952–1954/2003). 4osaline “Eesti rahvalaulude antoloogia” (1969–1972). Lühimonograafia *Eesti pulmad* (1973). Imeilus album Jakob Hurda 150. sünnipäevaks (1989). “Vana Kandle” Jõhvi ja Iisaku mammutkõide (1999). August Annisti Kalevipoja-teemalise megamonograafia uustrükk (2005). Juhan Peegli regilaulu keelt ja poeetikat käsitlevate väärtteoste uustrükkide toimetamine (2004, 2006). Rootsis ilmunud mahukas ülevaade eesti sanditamistest ja maskeerimistavadeist (2007). Hulk lühemaid kirjutisi eesti regilaulu, uskumuste ja kommete, eesti folkloristika klassikute Jakob Hurda, Matthias Johann Eiseni, Oskar Looritsa, Walter Andersoni kohta. Eesti rahvaluule ülevaated mitmesugustes koguteostes ja kooliõpikutes. 70 või enam arvustust folkloristika-, kirjandus- ja kultuuri-teemaliste tööde kohta. Viljakas koostöö Veljo Tormisega ehtsa regilaulu taastoomisel eesti koorimuusikasse. Pikaajne (1962–1991) rahvaluule sektori juhatamine Keele ja Kirjanduse Instituudis. Kuulumine paljudesse erialaseltsidesse ja kolleegiumidesse. Valgetähe III klassi teenetemärk. Ja nii edasi.

Põhiosa Ülo Tedre teadustoodangust on Eesti üldsusele lihtsasti kättesaadav Karin Maria Rooleidi koostatud kenast personaalbibliograafiast (2008). Ja muidugi tsiteerivad eesti, soome jt folkloristid Ülo Tedre töid rohkesti kõikjal, kus vaja. Kuid olen seni leidnud ainult üheainsa kirjutise, kus Tedre tööd on võetud analüütilise vaatluse objektiks – see on Tiiu Jaago artikkel “Rahvaluule, ajalugu ja “pärimuslik ajalugu””: Vaade valdkonnaseostele rahvalaulu “Eesti mees ja tema sugu” uurimuste näitel” (*Keel ja Kirjandus* 2014, nr 6). Tavapärasest juubeliartiklist ulatuslikumaks võib hinnata ka Ruth Mirovi kirjutist “Töö kiidab tegijat. Ülo Tedre 70. sünnipäeva puhul” *Emakeele Seltsi aastaraamatus* 44–45 /1998–1999 (2000).

Teades Ülo Tedre tööde ja tegemiste haardeulatust on selge, et inimeste hulk, kes teda tundsid ja kellega ta lävis, oli kõikekokku väga suur. Millisteks klastriteks ja astmeteks see hulk jagunes, seda on tagantjärele raske arvata. Igatahes on enamik ta eakaaslast praeguseks juba manalas ja neilt pole võimalik talletada mälestusi Ülo Tedrest kui inimesest, kui persoonist teaduses ja väljaspool teadust, kõigi ta ratsionaalsete ja emotsionaalsete karakteristikutega, huvide ja harrastustega; neilt pole võimalik saada CV-ankeedist sügavamale küündivat teavet Ülo Tedre elulooseikade kohta. Sedalaadi teavet on olemas, paraku aga üsna napilt.

Kuulsin Ülo Tedre peielauas 14. märtsil ammulisui ta Westholmi klassivenna ja pinginaabri ning ülikooli- ja intritoakaaslase Hillar Palametsa mitmekümne minuti pikkuseid eredaid meenutusi ühistest õpinguaegadest gümnaasiumis suure sõja eel ja ajal ning Stalini-aegses Tartu Ülikoolis pärast sõda. Hillar Palametsa valduses on ka Ülo Tedrega 1996. aastal tehtud pikem intervjuu, mis kuuldavasti puudutab samuti peamiselt 1950. aastate tudengi- ja intrielu; Tedre koduses arhiivis on ka selle intervjuu litereering (18 lk masinakirjas). Leskproua Virma Murel korraldab praegu Tallinnas nimetatud koduarhiivi, mis seejärel loovutatakse Eesti Kirjandusmuuseumile. Loodetavasti lisandub sealtki uusi štrihhe tema kui uurija ja inimese koondportreesse. Kuid kardetavasti ei tule ilmsiks ulatuslikke salamemuaare ega süstemaatilisi päevikuid. On Vallo Kepi portreefilm “Elu kui regivärss. Ülo Tedre” (1994), kus portreeteritavast kõnelevad ta ise ning mitmed kolleegid. Koguteoses *Eesti filoloogia poolsajand Teaduste Akadeemias* (1997) on Ülo Tedre ise teinud mälestusliku ülevaate elust ja inimestest Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektoris aastail 1947–1990. 2008. aasta *Mäetagustes* (nr 38) on ilmunud Karin Maria Rooleidi ja Asta Niinemetsa intervjuu “Raamatud kipuvad folkloristi kodunt välja sööma. Küsimusi Ülo Tedrele tema 80. sünnipäeval”. Kuid veel on võimalik intervjuuerida inimesi, kes on Ülo Tedret lähedalt tundnud.

Olen minagi tundnud Ülo Tedret 1964. aastast peale, seega poole sajandi vältel, kuigi – juba meie eavahe ja sotsiaalse seisundi erinevuse tõttu – pole iial kuulunud ta sõprade lähiringi. Tean, et ta oli elupõline koorilaulja, armastas saunamõnuseid ja mängis hästi malet, kuid me pole sattunud elus kordagi samal ajal samasse sauna ega mänginud omavahel ainsatki partiid malet.

Aga 1963. aasta sügisel käivitas Matti Kuusi suurejoonelise Soome–Eesti parömioloogilise ühisprojekti, mille Eesti-poolse töö juhtimiseks moodustatud komisjoni kuulus ka Ülo Tedre ENSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi esindajana. Tartu töörühma esmaülesandeks sai eesti vanasõnade teadusliku väljaande koostamine ja töö tegevjuhendajaks Erna Normann. Meile antud esialgne ajalimiit oli ebarealistlikult napp, eesti allikmaterjali arvelevõtt, korraldatus ja ehtsusvaliteet eeldatust palju kehvem. Otsekohe tekkisid nn ajutised kasvuraskused, mille ületamiseks toimus Tartus aastail 1964–1966 hulk koosolekuid juhtkomitee ja töörühma liikmete (Erna Normanni, Veera Pino, Ingrid Sarve ja minu) osalusel. Siis sain teada, et Ülo Tedre on lокkis pea, prillide ja piibuga tüsedapoolne karmivõitu olemisega kerges keskeas mees, kelle majasolekut signaliseeris kõikjaleküündiv aromaatses piibutubaka lõhn. Ta elas meie probleemidesse sisse ja kui töös oli 1965. aasta sügisel tekkinud järjekordne kriis, oli tema see, kes tegi resolutsse ettepaneku välja vahetada töö tegevjuhendaja, ning me saime jätkata n-ö järgmise kurvini.

1969. aastal meie töörühm praktiliselt lagunes, töö seiskus ja – *He было бы счастья, да несчастье помогло* – mina sain lõpuks astuda KKI juurde aspirantuuri. Mu väitekirja teemaks kujunes mingi segadik vanasõnade kujundisemantikast, maailmavaatest ja klassifitseerimisest ning töö juhendajaks sai Ülo Tedre. Me vist olime sel hetkel temaga juba “sina” peal, kuigi tollal see nii lobedalt ei käinud kui praegu, isegi meeste vahel mitte, liati mitte erineva sotsiaalse staatusega meeste vahel. Mul oli kolleege, kes töötasid aastakümneid samas toas ja teietasid teineteist üle laua. On meeles, et 1971. aasta sügisel, kui Helsingis toimus esimene Soome–Eesti filoloogiasümposium, seisime Tedrega tükk aega Georg Otsa tekil kõva tuule käes ja arutasime šansse minu takerdunud väitekirja surnud seisust välja aidata. Edasi suurenesid juhendaja isalikud mured juba astmeliselt: aspirantuuri lõpukuudel 1972. aastal oli mul väitekirjast valmis vaid armetuid katkeid ja sooritamata vajalik marksistliku filosoofia eksam. Õnneks suutsin oma viimseid ressursse mobiliseerides nii eksami kui ka väitekirja nõutud ajaks valmis saada ning iseenda ja oma õnnetu juhendaja jännist välja aidata. Mind võeti tööle KKI rahvaluule sektorisse noorema teadusliku töötaja kohale kuupalgaga 120 rubla, Tedrest sai minu otsene ülemus ja ta vaatas nüüd mu peale juba üsna heatahtliku ja horisontaalse pilguga. Sektoris oli komme, et kõik pidid kõigi teiste valminud tööd läbi lugema ja neid arutati seejärel sektori koosolekutel. Imetlesin tookord, kuidas sektorijuhataja julges resümeeerida eitavad otsused Loreida Raudsepa korduvatele katsetele esitada kaitsmiseks kandidaaditöö, mille teemaks oli “Rahvanaljand “Kas on ka rasvane?” (AT 1791) kui klassivõitluse relv” või midagi selletaolist.

1980. aastate alul käisid Matti Kuusi ja Kari Laukkanen alata Tallinnas, kus koos Eesti rühmaga töötati läänemeresoome vanasõnaprojekti lõpptoote “Proverbia septentrionalia” kallal, sest Tartusse soomlasi ei lastud, kuna seal paiknes tähtis militaarlennuväli. Nendeks käikudeks oli tartlasel vaja öömaja, mida mulle alati ja lahkesti pakuti Ülo ja proua Virma kenas ruumikas kodus Tallinna Kaubamaja lähedal. Seal oli tohutu suur kaminaga elutuba, kus tohtis ka suitsetada, sest Ülo ise tegi piipu ja kamin tõmbas hästi. Oli tohutu suur vann, mis sisse astudes kergelt kõmises, kabinetis tohutud maast laeni seinatäied raamatuid, reipa olemisega puudel ja mingi kass, kena roheliseruuduline kušett, kuhu mind tuduma pandi – ja tartlase megaunelm Soome telekas! Selle teleka ees möödusidki enamasti kõik õhtud, pererahvas selgitas mulle Ameerika seriaalide tegelaskondi ja resümeeeris käsilolevale 59. seeriale eelnenud tegevustikku. Aeti juttu maast ja ilmast, Ülo rääkis, et talle meeldivad hirmsasti “sõjaaegsete” meeste memuaarid, eriti Johan Kõpu omad. Endast ja oma elust ta eriti rääkida ei armastanud, nälgimist Veski tänava intris meenutas siiski korduvalt, sh isetekkelist narratiivi, kus nad riputasid seinale loosungi “Aqua et panis – vita canis” (Vesi ja leib – koeraelu) ja keegi komandant või kontrollija sattus tuppa, vaatas loosungit ja ütles: “Eikvet peinz, vaitõ keinz – ah, mis te neid ingliskeelseid siia üles riputate, pange parem eestikeelseid!” Juhtusime kord kahekesi minema läbi vanalinna ja ma küsisin midagi ühe maja kohta. Ülo jutustas sellepeale tolle maja ajaloo ja edasi ka peaaegu kõigi järgmiste teele jäänud majade ajalood. See juhtum vapustas mind üpris sügavalt.

Meie aplaagerdamised Üloga olid tegelikult vastastikused. Just 1973. aasta alul, kui mu aspirantuur oli õnnelikult lõppenud, vahetas meie pere oma Ülejõe kahetoalise korteri Kastanisse vana puumaja ülakorruse vastu, mis oma hetkeseisus oli masendavalt ripakil, mida me pikkamisi remontima ja ümber ehitama asusime ja kus me

oma toonase pere jäänustega tänini pesitseme. Meil oli ruumi laialt ja Ülo ööbis oma Tartu-käikudel meie pool. Tal oli atraktiivne siluett, barett viltu peas, piip suunurgas, prillid ees ja portfell käes, ta oli meie lastele huvitav objekt, sai nendega hästi kontakti ja teda kutsuti meie peres Piibuga Onu. Ülo luges pidevalt midagi. Hommikust kohvi juues pani ta piibu põlema, haaras riulist mõne näivalt suvalise raamatu ja ununes seda vahel tundideks lugema. Ühel seesugusel hetkel ilmus onu nina alla üks meie põngerjatest, jäi teraselt vaatama ja ütles: “Miks see piip sul niimoodi viltu on? Ta peab otse olema!”, ning sättis onu piibu õigeks. Meie onuga saime palju nalja, piibusättija ise jäi endiselt surmtõsiseks.

1985. aasta soome-ugri kongress peeti Söktõvkaris, mida seks puhuks oli põhjalikult putitatud ja heakorrastatud. Eesti delegatsioon majutati paarikaupa kuhugi ühikasse. “Vanad olidjad” uurisid mult salakavalate naeratuste saatel, kas ma olen kõva unega. Olin tollal tõesti maailma kõvima unega, niisiis satutati mind Ülo Tedrega ühte tupp. Olin eelmisel pilvisel õhtul enda jaoks ilmakaared paika pannud ja kui järgmisel hommikul oma häirimatust karuunest ärkasin, tõusis läänest suur punane päike. Ilmakaared jäidki mul valedeks, päike tiirles põhjakaares, valitses tohutu kuumus ja iga päev tuli hea särakas piksevihma. Ülo oli oma vihmavarju koju unustanud, käisime siis kahekesi minu varju all mööda linna, minul vasak õlg märg, temal parem.

“Tšernobõli aasta” septembris toimus Moskvast Maailmakirjanduse Instituudis “Gat-saki juures” mingi folklooriteemaline konverents, kus Eestit pidime esindama meie Üloga. Meid pandi elama hotelli Akademitšeskaja, kus olmeliselt oli kõik tipp-topp, kuid olime ette hoiatatud, et seal on mikrobetonist seinad, ja püüdsime seetõttu oma õhtuste vestluste temaatikat kontrolli all hoida. Konverentsist endast mäletan seda, et ajakava lendas kassi saba alla juba esimese päeva lõunaks, käis tohutu Vladimir Anikini materdamine ja tulised vaidlused selle ümber, kas strukturalism ja semiootika on folkloristikale kasulikud asjad või mõttetut ballast. Vaheaegadel oli alati summ inimesi Ukraina saadikute ümber: kuidas teil on, mis seal tegelikult juhtus? Õhtupoolikutel jalutasime kahekesi mööda Moskvat, imetlesime raamatupoodide rohkust, nuhkisime veidi antikvariaatides, põhiliselt aga ostsime kokku kilode viisi kohviube, et need pärast oma Tallinna ja Tartu kolleegide vahel laiali jagada, sest perestroika teisel aastal oli see mõnuaine Eestist sootuks kadunud. Tagasisõidul lõdisesime öö läbi Moskva rongi külmas vagunis poolmürgade linade vahel.

Viimati olime Üloga paarismehed 31. jaanuaril 1998 legendaarse Matti Kuusi matusetalitusel Temppeleaukio kirikus ja järgnevail peiedel. Helsingis oli lumetorm ja 15–16 kraadi külma, kõssitasin hommikul Vironkatu külalistemaja välisuksest nõutud 25 meetri kaugusel tõmbtuulses kangialuses ja püüdsin suitsu teha. Rügasime endid kuidagi Temppeleaukio juurde. Keset kirikut seisis suletud kirst, registreeritud organisatsioonid ja inimesed kutsuti kindla intervalliga nn lilletervitusi (*kukkatervehdyksiä*) tooma. Mingeid sakramendiväliseid matusekõnesid ei peetud, järelehüüde ei hüütud, ainult Heikki Laitinen laulis Juhana Cajanuse ballaadi “Etkös ole ihmis parca aiwan arca”, see monotoonne retsitatiiv näis kestnuvat pausi pidamata tunde. Mingit kalmistuvoorut polnud. Rohked kõned ja järelehüüded – kolleegidelt, õpilastelt, tuttavatelt, sugulastelt, sõjaaegsetelt relvavendadelt – olid jäetud peiedele, paljud neist loeti ette paberilt. Me mõlemad nägime esmakordselt peiesid, kus tonaalsus polnud väljapeetult morbiidne. Sündmuse lõpupoole meenutati seiku Matti Kuusi ja ta lähedaste elust,

sh lustakaid lugusid, mille peale koos südamest naerdi ja plaksutati, näidati vanade fotode slaide ja kodukinooteid.

Tellervo Krogerus on eelmisel aastal Matti Kuusi 100. sünniaastapäevaks üllitanud 856 lk paksuse raamatu *Sanottu, tehty. Matti Kuusen elämä 1914–1998*. Autor, kes avaldab – kui mitte enne, siis aastal 2028 – niisama paksu raamatu alapealkirjaga “Ülo Tedre elu (1928–2015)”, on arvatavasti juba praegu meie folkloristika areenil nähtav, võib-olla ka veel mitte. Aga võib-olla ei avaldata sellist raamatut iial, sest oli ju Ülo Tedre lihtsalt üks dinosaurus folkloristika kriidiajastul, kus atmosfäär oli alles täis soome meetodi mürgiseid auruseid, fossiil, kelle pilk oli pööratud ainult minevikku, kes arvas rumalutasa, et ERA kartoteegid ongi folkloor, kes ei konstrueerinud ega dekonstrueerinud iial midagi, ei kasutanud representatsiooni, intertekstuaalsuse ega metadiskursiivsete praktikate mõisteid, ei tsiteerinud kordagi Foucault’, Derrida ega Gadameri töid, kelle nime ei figureeri indeksis Web of Science ega Eesti teaduse infoportaalis ETIS, kes on isegi andmebaasis Publish or Perish esindatud ainult 32 tööga ja kelle sealne kurikuulus “hašš-indeks” on kõigest 3.

Arvo Krikmann

Digitaalhumanitaaria seminar Eesti Kirjandusmuuseumis: infotehnoloogiline innovatsioon humanitaarteadustes ja -hariduses

27. ja 28. oktoobril 2014 toimus kirjandusmuuseumis seminar "Eesti digitaalhumanitaaria A°2014: infotehnoloogiline innovatsioon humanitaarteadustes ja -hariduses". See oli jätk 2013. aasta sügisel korraldatud digitaalhumanitaariat käsitletud seminarile. Sel aastal korraldati seminar kahel päeval, neist üks oli traditsioonilisemas konverentsivormis, teisel päeval kohtuti töötubades.

Seminarini ettekandepäeva 27. oktoobril avas korraldajate ning Haridus- ja Teadusministeeriumi teadusosakonna peaekspardi Martin Eessalu sõnavõtt. Esitleti eelmise aasta projektitutvustuste põhjal valminud kogumikku ja veebilehte. Leheküljel <http://www.folklore.ee/dh/dhe2013/> on võimalik tutvuda eelmise aasta digitaalhumanitaaria seminari ettekannete tutvustustega. Sarnane keskkond on veebis olemas ka 2014. aasta seminari kohta (<http://www.folklore.ee/dh/dhe2014/>). Lisaks on valmimas trükikogumik. Veebileht <http://www.folklore.ee/dh/> ning meililist dh@folklore.ee võimaldavad digitaalsetest teemadest huvitatud humanitaaride suhtlust, koostööd ja info sujuvat liikumist.

Üks seminari peamisi teemasid oli erinevate andmebaaside ja nende abil loodud uurimisvõimaluste tutvustamine. Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi doktorant Anu Lepp rääkis infotehnoloogiliste võimaluste rakendamisest paberiajaloolises uurimistöös vesimärgiandmebaaside näitel. Digiajastu on paberiajaloo uurimiseks loonud mitmeid uusi võimalusi. Eestis on loodud andmebaas eesti varastest trükistest (<http://paber.ut.ee/ET/vesimargid/>), mis on seotud kogu Euroopat hõlmava projekti "Bernstein, The Memory of Paper" andmekogudega. Paberiajaloo alal on massilised andmekogud ning rahvusvaheline koostöö väga olulised, koostöö eelduseks on trükiste digiteerimine. Digiteeritud raamatud pakuvad lisaks teadustöötajatele huvi ka tavalugejatele ning need on vajalikud haridusvaldkonnas, et kooliõpilased saaksid kohustusliku kirjanduse kätte kiiresti ja mugavalt. Selliste eesmärkidega toimib eesti kirjandusklassika e-raamatute koostööprojekt, mida tutvustas Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur Marin Laak. Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi ja Digira OÜ koostööprojektina saavad e-raamatuks 87 mahukat klassikateost. Digiteerimisvalikud on ühelt poolt määratud vajadus: millised raamatud on koolide kohustusliku kirjanduse nimekirjas. Teiselt poolt on määravad autoriõigused: kirjandusklassikana on suuremas osas digiteeritud teoseid, millele autoril enam varalisi õigusi pole, kuid alates 2014. aastast ka teoseid, mille autorite perekondadele veel varalised õigused laienevad. Raamatud on kättesaadavad: www.digar.ee, kretzwald.kirmus.ee ja www.digira.ee.

Ülo Treikelder Tartu linnaraamatukogust tutvustas Teele-nimelist andmebaasi "Tartu ilukirjanduses" (<http://teele.luts.ee/>). Andmebaasi jõuab ilukirjandus, milles on mainitud Tartut. Andmed on märgendatud žanriti, aga eraldi on välja toodud inimesed, kohad, organisatsioonid ja ajamärksõnad, millele lisanduvad muud märksõnad. Viimaste lisamine on Ülo Treikelderi kirjelduse järgi lustlik ja vaba tegevus. Andmebaas on kujunenud üsna väikese rühma algatusena ning selle haldamine on seotud nende huvidega. Orgaaniliselt on huvidest välja kasvanud ka andmebaasi allosad. Andmebaasis kirjeldatud isikute kohta on hakatud lisama tutvustusi, milles keskendutakse peamiselt selle isiku ja Tartu seostele. Täienemisel on fotogalerii, loomisel on ka interaktiivne

veebikaart. Kohapõhiselt on tekste, pilte ja multimeediat esitanud ka rahvaluuleuurijad. Kaisa Kulasalu tutvustas Maa-ameti kaardirakenduse kaudu kättesaadavat rahvusparkide mälumaastike rakendust, kirjeldades kaardirakenduse loojate ees seisnud valikuid. Maa-ameti kaardid on andmete kuvamiseks hea valik nende täpsuse ja andmesäilivuse tõttu, kuid nende kasutajaliides on raskepärane ning nii ei pruugi rahvusparkide rakendus kõigi huvilisteni jõuda.

Sellest, kuidas veebikeskkonnas edasi minna, rääkisid Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnast. Nende teemaks olid akadeemilised avatud juurdepääsuga e-ajakirjad. Avatud juurdepääsuga ajakirjade hulk on plahvatuslikult kasvanud. Eestikeelne *Mäetagused* ja ingliskeelne *Folklore: Electronic Journal of Folklore* olid 1990. aastate keskel esimesed avatud juurdepääsuga täistekste avaldavad folklooriteemalised ajakirjad. Avatud juurdepääsuga veebiajakirjades avaldamine toob kaasa mitmesuguseid võimalusi, näiteks on võimalik lisada multimeediat. Samas toob säärane avaldamisvorm kaasa uusi väljakutseid.

Veebikeskkonnas kättesaadavaid arhiivimaterjale on võimalik inimestele lähemale tuua ja nende teadmisi arhiivi täiendamiseks kasutada mitmesuguste ühisloomerakenduste kaudu. Rahvusarhiivi ühisloomerakendust tutvustas Maive Mürk. Arendusjärgus rakendusse on koondatud erinevad Esimese maailmasõjaga seotud dokumendid. Vabatahtlikud saavad sisestada nimesid mobiliseerimisnimekirjadest ning edaspidi ka kommentaare lisada. Nii saab arhiiv kasu inimeste teadmistest perekonnaajaloo ja kohaloo kohta, inimesed aga huvitavate materjalidega lähedalt tutvuda. Ühisloomest ehk teisisõnu rahvahankest rääkis ka Vahur Puik. Tema ettekande teema oli fotokogude digiteerimine ja taaskasutamine, millest ta rääkis fotosid ning kohti siduva interaktiivse veebikeskkonna Ajapaik (<http://ajapaik.ee/>) näitel. Ajapaik on iseseisev MTÜ, nii pole ühisloomerakendus seotud konkreetse institutsiooniga, vaid koondab fotosid eri mäluasutustest. Seetõttu on infovahetus väga oluline. Et mäluasutustes digiteeritud fotod oleksid edasisteks rakendusteks hästi kasutatavad, peaksid need vastama teatud nõuetele, selles osas on aga sageli probleeme.

Lisaks olemasolevate rakenduste tutvustamisele oli ka ettekandeid edasistest uurimissuundadest ja -võimalustest. Mari Sarv (Eesti Kirjandusmuuseum) rääkis võrgustikuanalüüsis humanitaarteaduste meetodina. Ideid sotsiaalvõrgustike uurimise meetodite kohta oli sõnastatud juba 20. sajandi esimesel poolel, sotsiaalteadustes levisid need meetodid alates 1970. aastatest. Humanitaarteadlaste seas on sotsiaalvõrgustike analüüs populaarsemaks saanud alles lähikümnendil. Nagu Mari Sarv demonstreeris, võib võrgustikuanalüüs näidata huvitavaid seoseid regilauluandmestikus. Raivo Kelomees Eesti Kunstiakadeemiast rääkis teemal "1990. aastate kunstnikumultimeedia päästemissioon. Digikonserveerimise ja -arhiveerimise võimalustest". Kunstiprojektid, milles kasutati multimeedialahendusi, olid eriti populaarsed 1990. aastatel, mil kõik digitaalne tekitas kunstnikes suurt vaimustust. Paraku on tänapäeval suurte riistvaramuutuste järel raskusi nende taasesitamisega. Seega tuleks kaaluda erinevaid võimalusi sellise multimeedia arhiveerimiseks. Ettekandele järgnes elav diskussioon, sest riistvaralised muutused põhjustavad arhiveerimisraskusi eri valdkondades.

Päeva lõpetas Hembo Pagi ja Vahur Puigi juhitud diskussioon eesti digitaalhumanitaaria arendamisest. Esile tõusis vajadus kohtuda väiksemate ja rohkem spetsialiseeritud rühmadena, et arutada näiteks kaardirakenduste kasutamist humanitaarteaduses. Huvi oleks olnud aga enamate temaatiliste töötubade vastu. Tõusetus üks oluline teema:

kui rakendused on loodud, ei ole neid paraku alati mugav kasutada. Funktsionaalsuse ja disaini ühendamine on keeruline, samuti juba kunagi loodud rakenduste funktsionaalsuse kaasajastamine. Pakuti välja, et esinema võiks kutsuda tarkvaraarendajaid, kes on töötanud humanitaarprojektide juures. Nad võiksid esile tuua, mis oli neile raske ja mis toimis hästi. Senisest tihedam peaks olema koostöö haridusvaldkonnaga, sest õpilased ja õpetajad on humanitaarteaduslike arvutirakenduste olulisemate sihtrühmade seas.

Mitmed huviliste ringid kohtuvad praegugi omaette, nii on näiteks mäluasutustel oma koostöövõrgustik. Pakuti, et selliseid üritusi peaks korraldama ehk lausa kaks korda aastas ning üks kordadest võiks toimuda Tallinnas (näiteks koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga). Kutsuda võiks ka välisesinejaid ning kui koostöövõrgustik on rohkem arenenud, võiks ettevõtmist tutvustada ka väljaspool Eestit. Ürituste korraldamisel võiks paraneda informatsiooni levitamine. Kuid et juba aasta varem toimunud üritusest oli kasu, näitavad selle abil sündinud koostööprojektid, millest rääkis enda näitel Hembo Pagi. Selliste koostööprojektide seas on näiteks Niguliste kiriku pealtari restaureerimine.

Järgmisel päeval oli humanitaaridel võimalus ennast täiendada kahes eri suunitlusega õpitoas. Päeva alustas töötuba “Tekstikorpused, nende analüüsivahendid ja -võimalused”, mille esimeses pooles rääkis Kadri Muischnek tekstide lihtsamast analüüsist Linuxi abil. Ta andis nõu lihtsamate otsimise, filtreerimise ja sagedusloendite tegemise vahendite osas. Töötoa teises pooles tutvustasid Liina Lindström ja Kristel Uiboaed projekti “Eesti murrete süntaks” põhjal korpuspõhist murdeuurimist. Mitmesuguste humanitaar-teaduslike projektide ees seisavad sarnased väljakutsed: andmekogu loomine või leidmine, andmestiku formaliseerimine, visualiseerimine ja analüüs. Statistilised programmid saavad sealjuures palju abiks olla.

Pärastlõuna täitis Hembo Pagi juhatatud töötuba RTI (*Reflectance Transformation Imaging*) fotograafiast. See on saripildistamise meetod, mida saab kasutada museaalide ja arhivaalide detailseks uurimiseks. Eri nurkade alt tehtud fotod, eraldiseisev välg, nöörijuup ning valguse käes läikima lööv kera on kõik, mida pildistamiseks vaja. Arvutis aitab pilte analüüsida vabavaraline programm. Tekib 2,5-möötmeline pilt, milles on tekstuuri võimalik uurida palju paremini kui tavalisel fotol, sest seda saab kuvada erinevas külvalguses. Pildistamistöötuba interaktiivses osas kasutasime meetodit mitut laadi museaalide uurimiseks. Pildistamistehnoloogia teeb võimalikuks materjalide eri kihtide nägemise. Nii oli näiteks nõukogude perioodil tsenseeritud ja ülesoditud tekstikatte sisu pärast ülepildistamist võimalik arvutiekraanil üsna hästi ära arvata.

Töötoad olid populaarsed ning selliseid praktilisi võimalusi teistelt õppida oodatakse ka edaspidi. Humanitaar-teadustes kasutatavate digitaalsete rakenduste teemal soovib suhelda ning üksteiselt õppida üsna arvukas teadlaste kogukond. Nii toimub uus samalaadne seminar kindlasti ka järgmisel sügisel.

Kaisa Kulasalu

Konverents “Regilaulu teisenemised ja piirid”

Kaheksas regilaulukonverents (26. ja 27. novembril 2014) kompas regilaulu piire nii uurimisobjekti seest- kui ka väljastpoolt. Konverentsi korraldas Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv, seda toetas Eesti Kultuurkapital. Kirjandusmuuseumi saalis peeti 16 ettekannet, kõnelejateks nii Eesti silmapaistvad etnomusikoloogid ja folkloristid kui ka Soome ja üks briti päritolu uurija.

Regilaul on pika ajalooa, seesiselt mitmekesine läänemeresoome rahvaste muusikaline väljendusviis, mis sisaldab mitmeid allstiile ning omandab tänapäevalgi üha uusi vorme. Regilaulutraditsioonis on esinenud muutusi, mis konverentsi teema tõttu nii või teisiti vaatluse alla tulid, hõlmates eelkõige Euroopa kultuuri mõjul kujunenud vahevorme ühelt poolt vanema rahvalaulu ja teiselt poolt uuema riimilise salmilaulu, luterliku kirikulaulu ja kunstluule vahel; samuti vanemate rahvalaulude hääbumist ning nende uut väärtustamist ja kogumist haritlaste poolt. Ettekannetes käsitleti laulude poeetikat, piirkondlikke ja žanrilisi erijooni nende dünaamikas, inimeste suhet vanemasse laulupärimusse jm. Uurimused hõlmasid ulatusliku ala “Soomest Saarde” – vaadeldi Eesti ja selle eri piirkondade (Setumaa, saarte, Kirde-Eesti, diasporaa), samuti soome, karjala, saami, vepsa ja vanainglise rahvalaulutraditsioone.

Konverentsi avas **Mari Sarve** ettekanne “Regilaulumaailma suhtlusvõrgustikud”, mis käsitles regilaulude lüürilise mina suhtlemispartnerite uurimise kaudu uuest küljest eestlaste animistlikku maailmapilti. Ilmnes, et laulik pöörduv ühtviisi sageli nii inimolendite kui taimede ja loomade ning muude objektide poole, mille esikümnesse mahuvad põld, tähed, kuu... Mari Sarvele olid eeskujuks varasemad uurimused suhtlusvõrgustiku analüüsimeetodite rakendamisest humanitaarteadustes, nagu Shakespeare'i teoste või antiikmütoloogia tegelaste võrgustike analüüs. Ettekandja enda esialgne pettumus, et regilaulumaailma tegelaste vahel ei tekkinud selget suhete skeemi nagu eeskujuks olnud uurimustes, asendus üllatusega, kui tuli ilmsiks eestlase looduslähedane maailmapilt. Ühe siinkirjutaja teaduslik elamus sündis sellest, kuidas harjumuspärane teave koondus uue valgusvihi alla – nõnda elavnesid oma sageduse tõttu tavaliseks kulunud read, nt “Löpe, löpe, põllukene” lõikuslaulust või “Tule välja, päevakene!” karjaseleitsust. Lubades endale lüürilist kõrvalepõiget: Mari Sarve arvuti abil moodustatud skeemis muutusid stereotüüpsetes värssides nimetatud objektid äkki hingestatud olevusteks, kes pressituna värvilisteks joonteks tasa ja põnevil lamasid ekraanil.

Mari Sarve poolt esile toodud regilaulumaailma oluliste objektide nimistul tekkis huvitavaid seoseid **Kristiina Rossi** ettekandes “Regivärsi ja kirikulaulude keelelisest võrdlemisest: miks ja kuidas?” käsitletud sagedasemate sõnadega. Kristiina Ross kõrvutas kahe tekstikorpuse, regilaulude ja 18. sajandi kirikulaulude uurimise raames (Eesti Keele Instituudis) nende sõnakasutust. Ilmnes, et regilauludes leidub tunduvalt rohkem täistähenduslikke sõnu kui kirikulaulude tõlgetes – arvatavasti eesti keele ehitusega halvasti sobivate vormide sunduse tõttu esines kirikulauludes suhteliselt palju ase- ja sidesõnu, täistähenduslike sõnade osakaal oli väiksem ning võib-olla ka sisutihedus ja poeetiline mõju nõrgem.

Liina Saarlo ettekanne “Regilaulujaht Alutagusel. Rahvaluulekogumisest Ida-Virumaal 1950. aastatel” käsitles regilaulude kogumist keerukal perioodil, mil varasem teadusasutuste struktuur oli segi paisatud. Põhjalikult läbi töötatud välitööpäevikute ja muu rahvaluule kogumisega seotud taustainformatsiooni kaudu püüdis Liina Saarlo

omaaegsete folkloristide pilgu läbi näha aega, mil Eestis hakkasid taastuma normaalne elurütm ja püüded jätkata rahvusteadusi, sealhulgas regilaulude väljaannet *Vana Kannel*. Regilaulude kogumistöö ei olnud kuigi kindlalt korraldatud, välitöödel osales kogenud teadlasi, nagu vägilasmuistenditest huvitatud Richard Viidalepp; aga ka vähem vilunud kogujad, nagu hilisem folkloristika suurkuju Ülo Tedre ja helilooja Ester Mägi. Ainsana kirjutas pikemalt ühiskondlikest oludest rühma ainukene parteilane Loreida Raudsepp. Regilaul oli Alutagusel juba üsna unustatud, kuid leiti küllalt palju uuemaid riimilisi salmilaule ja käsikirjalisi laulukladesid. Päevikud andsid edasi ka Eesti ajalugu üldisemalt, seda enam, et kogenematud folkloorikogujad ei keskendunud niivõrd laulikute ja laulude kirjeldamisele kuivõrd igapäevasele elule, mainides ka sõja ja küüditamise jälgi ning inimeste umbusklikkust.

Kristi Salve ja Janika Orase ettekanne “Veel üks katse mõista värsikesi” tõi esile eesti rahvalaulude uurimise – ideoloogilistest ja esteetilisest huvidest mõjutatud – peasuunast kõrvale jäänud žanri, vaimulikud värsid ehk “värsikesed”. Žanri tutvustuse ning selle allikate ja problemaatika ülevaatliku käsitluse kõrval analüüsi esmakordselt Eesti Rahvaluule Arhiivi 40 helisalvestuse põhjal vaimulike värside (esitus)viisi, mis oma langeva hääletooni ja ebamääraselt intoneeritud helikõrguste poolest sarnaneb mitmete teistele poollauldes-poollugedes esitatud žanridele nagu lastelaulud või loitsud. Ettekanne äratas suurt uudishimu, selle jooksul tekkis küsimusi “värsikeste” žanripiiride, žanri nimetuse, selle leviku, päritolu, võimalike esitussituatsioonide jpm kohta. Samuti kerkis meelde ammu vaevav küsimus selle kohta, millised võiksid olla suhted meie vanemate poolloetud-lauldud žanride ning traditsioonilise pühakirja(de) lugemise vahel.

Järgnev ettekanne oli samuti muusika piirialadelt – püsikindla helireata laulmist analüüsis **Žanna Pärtlas** ühehäälse rahvalaulu, seto karjaselaulude põhjal ettekandes “Seto kar’ahääl: helirida otsides” (allikaks Anu Visseli koostatud *Eesti karjaselaulud I. Setu karjaselaulud* (1982)). Lauludes leitud ebatavalised ja üksteisest mõnevõrra erinevad heliread lubavad oletada, et seto karjaselaul kui väljenduslaad ei eeldanud kindlalt väljakujunenud helikõrguslikke suhteid, vaid neis oli olulisem meloodia üldine liikumisjoonis, mis sõltus tugevasti värsiehitusest. Seega, nimetades ettekande pealkirjas helirea otsimist, pidas Pärtlas silmas nii omaenda püüdlusi määrata seto karjaselaulude heliridu kui ka karjaselaulude kindlamate viisiversioonide kujunemist. Selle kaudu saab teha üldistusi, kuidas toimusid ajalooliselt helikõrguslike suhete kujunemise protsessid vokaalses muusikas.

Ingrid Rüütel andis ettekandes “Regivärsitunnustega laulud Saaremaal 20. sajandi alguses” ülevaate regivärsi ja lõppriimilise laulu vahevormidest Saaremaalt jäädvustatud laulurepertuaaris. Kõige erakordsema näite oli ettekandja salvestanud 1974. aastal. Tegemist on levinud regilauluga “Laevahukk”, milles Saaremaa traditsioonile omaselt leidub ka uuema stiili tunnuseid. Traditsioonilisele tekstile oli kohapeal lisatud algusosa, mis seostas laulu konkreetse sündmusega – kolme Liigalaskma ja Orinõmme küla mehe hukkamisega 1844. aastal. Viimase kohta õnnestus leida andmeid kirikuraamatutest. Üldiselt olid Saaremaal 20. sajandi alguses hästi esindatud kõik siirdevormilise rahvalaulu vormitüübid, eriti esimene (lastelauludes, mõnedes pulmalauludes), neljas (tõlkelaenulistes mängulauludes ja ballaadides) ja viies vormitüüp (külalauludes; vt I. Rüütel, *Eesti uuema rahvalaulu kujunemine*, 2012).

Helen Kömmuse ettekanne “Regilaul Hiiumaal: säilitav siirdumine ja dünaamiline teisenemine” tutvustas Hiiumaa regilaulutraditsiooni. Seda on Eesti regilaulu kontekstis peetud perifeerseks, sest peamiselt 19. sajandi lõpul jäädvustatud tekste on üsna vähe (u 400) ja lauludel on ilmseid siirdevormi tunnuseid. Ent Hiiumaa lauludes võib näha ka põnevat uurimismaterjali, mis valgustab regilaulu muutumist – eri võimalusi regilaulutunnuste ja uuema laulu tunnuste kombineerimisel, samuti regilaulumotiivide kasutamist puht-siirdevormilistes liikides (näiteks labajalalaulud). Laulutüüpide osas on Hiiumaa repertuaar üsna sarnane Saaremaa (sh Muhu) repertuaarile. Omaette probleemina tõi ettekandja välja lüürika ja lüroepika piiride hägustumise: traditsiooniliselt lüürikaks liigituvaid tekste uuema laulu motiividega põimides on tekkinud liitlaulud, mida tervikuna võiks pidada jutustavateks lauludeks.

Urve Lippuse ettekanne “Performatiivsuse mõistest esituskunstides ja regilaulust kui esituskunstist” vaatlus performatiivsuse eri tähendusvälju ja analüüsimisvõimalusi. Muusikateaduses uuritakse *performance studies* raames ajaloolisi esitusstiile, viimasel ajal üha rohkem ka heli- ja videosalvestusi; teisalt analüüsitakse mitmes teadusharus esitamise või teatud rituaalide sooritamise protsesse (vastandina uuritava vaatlemisele staatilise tekstina). Ettekandja tutvustas neid kahte suunda esindavat eesti regilaulu-uurimist ja regilauluesituse uurimisel tekkivaid probleeme, mis tulenevad regilaulu dokumenteerimise ajast ja spetsiifikast.

Andreas Kalkun võttis ettekandes “Seto naiste laulud väljarändamisest. Suuline ajalugu ja poeesia” vaatluse alla seto autobiograafilised laulud, kus puudutatakse väljarändamist Siberisse, aga ka Lõuna-Ameerikasse ja (tagasi) Eestisse. Autobiograafilist improvisatsiooni võib käsitada olulise ajalooallikana, mis valgustab toimunut emotsionaalselt, mikroajaloo tasandil. Enamasti kajastavad tekstid väljarändamist mahajääja positsioonilt, lähedaste lahkumise puhul leidub neis otseseid itkumotiive (*kas tulõ õks tä kärpsel luidsa mano, lindas lip´kal leevä mano?*). Täpsemate kohanimedega puudumine on tingitud siiajäaja ebamäärasest teadmisest, aga ka poeetilisele tekstile omasest süžeeilisest ebakonkretsusest (*vei õks mu, tsirgu, Tsiberihe, peti õks mu Permimaalõ; meel tuli tal minna Meerikasse, pardil minna Prassiilijasse*). Paari tagasitulnu tekstides esineb kauge kultuuri võõristamise motiive, aga ka Eestisse tagasituleku hirmu, mis seostub majandusliku ebakindluse ja teiseusulistega.

Konverentsipäev lõppes Anu Korbi koostatud veebiantoloogia “Siberi eestlaste laulud” (<http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/siberilaulud/eestlased/>) esitlusega ja Celia Roose regilaulukontserdiga “RegiMetsaMäng”.

27. novembri esimesed ettekanded olid pühendatud laulutraditsioonidele väljaspool Eestit, alates soome ja karjala regilaulust kuni vanainglise eeposeni.

Jukka Saarinen keskendus ettekandes “Regilauluvärsi piirid ja struktuurid” (*Ru-nosäkeen rajat ja rakenteet*) süntaksi rollile regilaulukeele kui erilise poeetilise registri kujundamisel. Ettekande aluseks olid karjala tuntuimalt laulikult Arhippa Perttuselt kirja pandud umbes 6000 regilauluvärssi (neist üle 2/3 esindavad eepikat).

Regilauluregister põhineb laululoojate tavakeelel, ent laulus ei kasutata ammen-davalt kõiki tavakeele võimalusi. Teisalt luuakse lauluregistris tavakeelega võrreldes uusi, ebatavalisi struktuure. Ebatavaliste vormellike lausestruktuuride näitena peatus ettekandja inversioonil. Inversioonijuhtumitest mõjub kõige normivastasemana ja taotluslikult poeetilisena liitsõna osiste järjekorra vahetamine (*peätä kassa katsomaha = ‘kassapäätä katsomaha’*). Värsside keskseks koostisosaks ja ühtlasi nende iseseisvuse

indikaatoriks on verb. Verbiga värsse oli Arhippa Perttunen lauludes üle 70% (nende seas on ka “juurdemõeldava” verbiga koopulalaused). Ettekandja tõi näiteid mitmetest süntaktilistest seaduspärasustest anžambmaanilistes ehk siirdevärsides – näiteks välditakse laulus sihitise paigutamist öeldisest eraldi värsi. Kõiki neid võib käsitleda lauluregistrile omaste vormelitena, mis näitavad süntaksi olulisust registrikujunduses.

Jonathan Roper vaatles ettekandes “Vormelid alliteratiivses poeesias (“Beowulf” põhjal)” (*Formulas in an alliterative poetry (on the basis of Beowulf)*) läänemeresoome laulust erinevat vanainglise alliteratiivset laulukultuuri. “Beowulf” värs jaguneb neljaks üksuseks ja vähemalt kaks üksust kolmest esimesest allitereeruvad. Tänu alliteratsioonile kujunevad spetsiifilised vormelid (ettekandja kasutuses *prefabs*), näiteks *w... (weox~wan~wod) under wolcnum*. Tuues näiteid hargnevatest vormeliahelatest, näitas Jonathan Roper, et vormelit on vahel raske piiritleda. Kokkuvõttes tõdes ta, et vanainglise suulise ja kirjaliku poeesia piiril asuva eepose vormelid on väga tihedalt seotud alliteratsiooniga, aga ka sõnade semantikaga (sünonüümid), nende positsiooniga värsis ja mõnikord morfoloogiaga (sõnaliik).

Niina Hämäläinen analüüsis ettekandes “Emotsionaalsed ristumised. *Kanteletar* ja suuline lüüriline luule” (*Emotional crossings. The Kanteletar and oral lyric poetry*), kuidas avalduvad traditsiooni representeerimisel ja interpreteerimisel ajastu ideoloogilised ja emotsionaalsed eelistused ning eesmärgid. Vaatluse all oli olulisim soome lüürika antoloogia, Elias Lönnroti aastail 1840–1841 ilmunud *Kanteletar*, millel on kirjandusliku mõju kõrval olnud tähtis roll soomluse konstrueerimisel. Samuti on teos ja selle hilisemad interpretatsioonid kujundanud arusaama traditsioonilise lüürika olemusest. Laulu “Armsama teekond” (*Armahan kulku*) näitel ilmnes, et nii Lönnroti loodud tekst kui ka selle interpretatsioonid lähtuvad romantilise armastuse kontseptsioonist ja on pigem mehekesksed. Armastust kujutatakse minategelase romantilise igatsusena, mida väljendatakse kaunite looduskujundite abil. Seevastu suur osa traditsioonilisi tekste – nende hulgas ka Lönnroti loomingule aluseks olnud tekst – lähtuvad hoopis naise vaatepunktist ja võivad sisaldada ka seksuaalseid motiive.

Kati Kallio vaatles ettekandes “Kalevalamõõt 16. ja 17. sajandi kirjalikus luules” (*Kalevalameter in the 16th and 17th century literate poems*) soomekeelse kirjapandud luule algusaegu, keskendudes regivärsi osale selle perioodi kirjalikes allikates. Varastes allikates leidub peamiselt kristlikke kirikulaule ja ilmalikku juhuluulet (õnnitus-, pühendus- ja leinaluuletused), suulist traditsiooni esindavad mõned kohtudokumentidesse kirja pandud loitsud. Ettekandja selgitas, kuidas kirikulaulus kõigepealt välditi teadlikult regilaulusüsteemi ja püüti tugineda rangelt läänelikule süsteemile, ent seejärel hakati üsna laialt kasutama kohaliku suulise traditsiooni eeskujusid. Kahe sajandi vaimulikus ja ilmalikus loomingus võibki leida regilaulu ja lõppriimilise salmilaulu poeetika väga mitmekesiseid kombinatsioone. Kati Kallio leidis, et tollast luulet ei ole võimalik üheselt määratleda ja kõige tõepärasema pildi selle poeetilisest süsteemist annab konkreetsete tekstide tunnuste väljatoomine. Omaette küsimus on ka, mida pidada Soome lääneosa regilaulule iseloomulikeks tunnusteks, sest sealset suulist traditsiooni mõjutasid juba varakult nii läänepoolsed eeskujud kui ka keeles toimunud lühenemine ning seetõttu ei ole tegemist klassikalise kalevalauluga.

Neljapäeva pärastlõunane sessioon oli globaalse haardega, sest ettekanded puudutasid eri maailma äärtes (Californias, Saamis ja Eestis) elavate eri sotsiaalse taustaga tänapäeva inimeste suhet vanemasse rahvalaulutraditsiooni. Saami muusika uurija

Marko Jouste Soomest kõneles ettekandes “Mitmekihiline ajalooline muusikatradiitsioon soome koltasaamide seas” (*Multilayered Historical Music Tradition of the Skolt Saami in Finland*) sealsest rahvamuusikast tänapäeval. Koltasaamid on idasaamide rühm, kes elavad Norra, Soome ja Venemaa piirialal. Seetõttu on nende rahvamuusikas segunenud eri rahvaste (norra, soome, vene, karjala) mõjud, mis puudutasid ka seni kohati veel eksisteerivat põlist laulužanri *leudd*. Varasem uurimine on pööranud vähem tähelepanu mitmekihilisele muusikatradiitsioonile ja keskendunud just *leudile*, mistõttu ei kajasta 1950.–70. aastate folkloorikogud sageli tollaegset tegelikku rahvamuusikat, vaid folkloristide huviväärsusi. Seega esinevad ka saami rahvamuusika kontekstis Eesti oludega mõneti sarnased autentsuse ja väärtustamise probleemid. Kuigi *leud* ei olnud otseselt Marko Jouste ettekande keskmeks, köitsid konverentsi osavõtjaid ikkagi mitmed selle arhailise, regilauluga kõrvutatava laulupärimusega seotud probleemid, näiteks *leudi* kui žanri piiritlemine, selle kogumine välitöödel; samuti laulude omanine ja pärandamine, keelud laulude kuulamise kohta jms.

Kanni Labi ettekanne “Regilaulu rännakud avatud maailmas – ühe California estofiili regilauluhuvist” käsitles regilaulude tõlkimise ja tõlgendamise teemat kirjavahetust estofiilist ameeriklasega. Virtuaalses maailmas tekkinud uute võimaluste tõttu on too ära õppinud regilauludele omase eesti keele ja poeetiliste väljendusvahendite süsteemi ning suudab neid tõlkida hästi inglise keelde. Ettekandja arutles, mis viis üsna vähese keeleoskusega internetikasutaja virtuaalses avaruses just nimelt regilaulude juurde, mille keel ja kujundisüsteem on isegi eestlastele raskesti mõistetav – on selle põhjuseks näiteks eesti kultuuripoliitika, teadmatus regilaulukeele spetsiifikast, soov puutuda kokku erilisega. Samuti analüüsis ta mitmeid regilaulude tõlkimisega seotud küsimusi, nt kuidas leida inglise keeles piisavalt sünonüüme Eesti vihmaste ilmade kirjeldamiseks.

Taive Särg analüüsis ettekandes “Regilaulu *vägi*. Regilaulu mõju ja sellega seotud retoorika uue vaimuse kontekstis” alates 2007. aastast tehtud helisalvestuste ja intervjuude põhjal, millisenä näevad tänapäeva regilauljad regilaulu mõju ja kuidas seletavad selle põhjusi. Ühest küljest kõneldi intervjuudes regilaulu emotsionaalsest mõjust ja anti sellele ratsionaalseid seletusi (nt kaunis kokkukõla või ruumi akustika); teisalt aga räägiti ka regilaulu mõjust muudele sündmustele (nt Eesti Rahva Muuseumi ehitusele). Seega osalt seostatakse regilaulude mõju tänapäeval üleloomuliku sfääriga, millele viitab ka sagedaselt *vägi* kasutamine. Usundilisele mõtlemisele osutab ka ettekujutus, et regilaule ei looda, vaid saadakse, ning nende kasutamine meditatiivse laulmise või rituaali osana. Niisugust laulmise seostamist usundiliste kujutelmadega, mis mahuvad *uue vaimuse* mõistega hõlmatava mitmetahulise ja -harulise religioosse vaateviisi alla, esineb tänapäeva uue, pigem linliku regilaulutraditsiooni viljelejate seas.

Regilaulukonverents pakkus haruldase võimaluse taasavastada eri rahvaste ja vaateviisidega uurijate koostöös, kui sügavalt ja ulatuslikult regilaul on seotud kogu läänemeresoome rahvaste ajaloo ja kultuuriga – see pole ainult üks laululiik, vaid osa eluviisist; selle uurimise kaudu avaneb Euroopa kultuurist, ajaloost ja identiteedist, aga ka poetikast, muusikast üldisemalt uusi aspekte.

Janika Oras, Taive Särg

Viies lasteaiaõpetajate eesti keele koolitusseminar

4. ja 5. detsembril 2014. aastal korraldati Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis lasteaiaõpetajate eesti keele koolitusseminar “Virvipuu, värvipuu, üle metsa mõõdupuu?”. Viiendat korda toimuva keeleseninari eesmärk oli tutvustada lasteaiaõpetajatele võimalusi emakeelepõhiste kultuuriväärtuste kujundamisel. Seminari keskmes olid eesti keel ja värvid/värvused, tutvustati värvide temaatikat keeles, kultuuripärandis ja folklooris.

Seminari esimesel päeval kuulati akadeemilisi ettekandeid värvinimedest eesti ja teistes soome-ugri keeltes. Eesti Keele Instituudi direktor Urmas Sutrop tegi avaettekandega teemasse sissejuhatuse ja vastas üldistele küsimustele, miks ja kuidas keeleteadlased värve uurivad, ning andis ülevaate erinevatest uurimisviisidest ja teooriatest, peatudes ka eesti keele põhivärvinimedel. Luunja Keskkooli õpetaja Agne Solba kirjeldas mõned aastad tagasi kooliõpilaste seas korraldatud uurimust, mille eesmärk oli välja selgitada, kuidas õpilased tunnevad põhivärve, kuidas tuletatakse uusi toone ja kui erinev võib olla inimeste värvitaju. Eesti Keele Instituudi vanemteaduri Vilja Oja ettekandes oli tähelepanu suunatud värvisõnade loomele ja tähendusele, esineja tutvustas eesti värvinimetuste süsteemi, mis põhineb 20. sajandi jooksul kõneldud eesti kirjakeele ja murrete sõnavara analüüsil ja mis sisaldab kokku üle 1400 eri värvinimetuse (sh 350 erinevat punase nimetust, 252 erinevat halli värvi nimetust jne). Väga emotsionaalse ja praktilist laadi ettekande pidas Tallinna Tähekesse lasteaia eesti keele õpetaja Lea Maiberg, kes kirjeldas oma kogemusi vene lasteaia 4–5aastaste laste eesti keele õpetajana. Esineja näitas, kuidas tutvustada ja õpetada keelt värvide kaudu, sealjuures tegeletakse iga värviga süstemaatiliselt kaks-kolm nädalat.

Esimese koolituspäeva pärastlõunal toimus Teaduskeskuses Ahhaa töötuba “Värviline maailm”, milles värskendati anatoomilisi teadmisi selle kohta, kuidas toimub värvide nägemine ja mida selleks tarvis on. Osalejad said praktiliste ülesannete abil testida oma värvide eristamise oskust ning vaadata, millisena paistab maailm läbi värviliste prillide. Päeva lõpetas värviteemale kohaselt Vanemuise etendus “Punamütsike”, mida mängiti Teatri Kodus.

Teise päeva ettekanded olid pühendatud meid ümbritseva värvimaailma sõnastamisele rahvaluule ja pärimustekstide keeles. Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule dotsent Tiiu Jaago kõneles värvinimetustest eesti regilaulukeeles, näidates, kuidas värvimotiividega võivad olla seotud laulumotiivid kui terviklikud kujutluspildid. Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur Piret Voolaid vaatles värvide ja mõistatuste suhteid ning tõi esile värvinimetuste rohkuse kõige vanemas mõistatuste kihis ehk nn klassikalistes mõistatustes. Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna doktorant ja muinasjutuprojekti assistent Kärri Toomeos-Orglaan pidas põneva ettekande värvidest muinasjuttudes. Eesti Rahva Muuseumi giid-metoodik Virve Tuubel näitas muuseumi võimalusi värviteema käsitlemisel ja esitles eriprogrammi “Kirju-mirju värvimaailm”, mille abil tutvustatakse värve eesti rahvakultuuris ja värvisõnu eesti keeles.

Koolitusseminari kava, lisamaterjalide ja ettekannete esitlusfailidega on võimalik tutvuda kodulehel <http://www.folklore.ee/kp/lp/2014/index2.html>. Seminari korraldasid

Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Kirjandusmuuseum ja Emakeele Selts. Seminar sai teoks tänu Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Emakeele Seltsi toetusele.

Esimene mitme institutsiooni koostöös (eelnevail aastail on korraldajate hulgas olnud ka Eesti Rahva Muuseum, Tartu Ülikooli Eestikeskus) teoks saanud koolitusseminar toimus 2010. aasta sügisel ja just sel seminaril sai alguse kogu Eestit hõlmav lasteaiapärimuse kogumise võistlus, millest võttis osa sadakond lasteaednikku ja rahvaluulearhiivi jõudis suurepärase materjal lasteaiaga seotud traditsioonidest. Teave varasemate koolituste kohta on leitav kodulehelt <http://www.folklore.ee/kp/lp/>.

Koolitusseminaride korraldamisest on saanud hea traditsioon ja 2015. aastal võib Tartus oodata juba kuuendat lasteaiapärimuse eesti keele koolitusseminari.

Piret Voolaid

Eestlaste kultuuripidu “Üle ilma”¹

On tore aduda, et kuigi Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest on möödas juba 24 aastat ja Kesk-Lääne Eesti Noorte Koondise (KLENK) esimesest ametlikust üritusest Chicagos 57 aastat, pole eestlaste kokkusaamistae vaibunud. Tänavu 22.–31. jaanuarini laeval Ruby Princess korraldatud kohtumisel liitus KLENKiga ka IEP (Idaranniku Eesti Päevad), peakorraldajaina tegutsesid Floridas Boca Ratonis elavad Rein ja Anne Luning. Laevale tuli kohtuma 580 eestlast 15 riigist. KLENK-IEP pidustusele andis 22. jaanuaril vägeva avaakordi meeskoorikontsert (46 lauljat dirigendid Jüri Rent ja Siim Selis) kuival maal, Boca Ratonis (Florida) Pauluse kirikus. Suur 450 kohaline saal oli puupüsti täis kohalikke eestlasi, lisaks eestlaste tuttavad ja sõbrad USAst. Päev enne laevale minekut kohtuti Fort Lauderdale’is asuvas hotellis. Hilisõhtuni tehti lauluproove kontserdil esinemiseks, kuna Euroopa eestlaste projektikoori asutaja ja dirigent Kalev Lindal võttis oma tiiva alla lauljaid mitte ainult Euroopast vaid ka Kanadast ja USAst. Lisaks harjutati kooslaulmist ka Eesti ansambliga Curly Strings. Oli ju peo kontserdil kavas laulda Eesti 2014. aastal muusikaauhinna võitnud parima albumi laulu “Üle ilma”.

KLENK-IEP programmist võis igäüks leida endale midagi huvitavat ja valikute tegemine oli üsna tihti raske. Lisaks trükitud programmile pakkusid vabatahtlikud hommikuti valikuabi infolauas.

Sõpruspäevadel esinesid tunnustatud teadlased. Prof Jaak Rakfeldt (Lõuna Connecticuti Riiklik Ülikool, New Haven) rääkis teemal “Kognitiivne/dialektiline käitumisteraapia kui tervise edendamise strateegia”. Indianapolise Ülikooli emeriitprofessor Ain Haas tegi ettekande rahvapillitraditsioonide taaselustamise kohta. Huvitava ettekande “Sillad, kosmos, molekulid” tegi Keto Soosaar (on töötanud NASAs, USA lennuväes ja Euroopa kosmoseagentuuris ESA). Tihti Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri külalisdirigendina esinenud Taavo Virkhaus rääkis dirigentide saladustest ja telgitagustest. Tallinna Ülikooli vanemteadur Iivi Zajedova kõneles rahvatantsuharrastuse rollist omakultuuri hoidmisel. Loengud peeti enamasti kahes keeles (eesti ja inglise).

Kesk-Lääne Eesti Noorte Koondise ja Idaranniku Eesti Päevade 2015. aasta kokkutuleku kava. Iivi Zajedova foto 2015.

Välis-estlaste 2015. aasta kultuuripeo "Üle ilma" lõppkontserdi tänuhetk. Iivi Zajedova foto 2015.

Klassikalise muusika pianist Tiina Mitt Flawn (Toronto Kuninglik Konservatoorium) andis laeva aatriumi tekil (5. tekk) tunniajalise kontserdi, mida võisid kuulda kõik selle ala austajad. Samal tekil tekitas elevust šampanjapurskaev, mille korraldas kõigile laevareisijatele kapten. Suurüritusel võis näha ka mitut filmi (“The Singing Revolution“, “Mandariinid” ja “Ühes hingamine”).

Eriti mõjukas oli rahvatantsu ja -laulu etendus “Üle ilma” (26. jaanuari keskpäeval). Märt Agu oma 22 rahvatantsijaga, tegi lausa imet. Tema lavastatud avatants “Welcome to Estonia” pani oma suurejoonelise särtsakusega lausa hinge kinni. Nooruslikult muretult, kuid omapärase pehmelt ja paitavalt mõjus Curly Strings nelja noore laul. Kontserdilt ei puudunud eesti pidudel juba tuntuks saanud Kalev Lindal, kes juhib Euroopa projektikoori, mille tuumiku moodustasid seekord peale kooriliikmete, kodueestlased ning eestlased USAst ja Kanadast.

Koosviibimise viimase päeva hommikul kogus palju uudistajaid rahvatantsu töötuba, kus Märt Agu innustus “pani ka karud tantsima”. Kokkusaamise pidulikule osale pani punkti laulupidu koos rahvatantsijatega. Kontsert koosnes neljast osast: esimeses laulis Eesti Meestelaulu Seltsi meeskoor, kus kõlasid parimad või õigemini tuntud ja traditsioonilised laulud (“Teretus”, “Leelo”, “Põhjarannik” jne), teises osas esitas ansambel Curly Strings koos Euroopa Kooriga uusi laule (“Kauges külas”, “Maailm heliseb”, “Üle ilma”). Kontserdi viimases osas esitasid kõik koorid (lisaks mainitutele ka Toronto Akadeemiline segakoor Ööbik, Toronto Estonia ja New Yorgi segakoor ning Euroopa koor) koos mitu laulu. Viimase etteastena kõlas rahvatantsijate tantsu saateks “Tuljak”.

Viimaseks ühiseks kokkusaamiskohaks sai traditsiooniliselt salakõrts, kus ka eelnevatel öhtudel leidis aset palju rõõmsaid kohtumisi, lauldi-tantsiti ja lihtsalt oldi. Jääb loota, et ikka ja jälle leidub igas maailmanurgas tublisid eesti inimesi, kes tahavad ja suudavad jätkata traditsioonilisi eestlaste kokkutulekuid. Seetõttu sobivad tulevikku vaadates peakorraldajate lahkumisel öeldud sõnad: Kuni me kohtume taas...

Ivi Zajedova

Kommentaar

¹ Käesolev uudis on seotud ETF grandid nr 9132 “Rahvatantsuharrastuse ja rahvatantsijate suurürituste roll omakultuuri hoidmisel” (2012–2015 grandihoidja I. Zajedova) tehtava uurimusega.

Rahvusvaheline talvekool “Ringlus ja koostöö. Interdistsiplinaarsed võimalused ja vaated”

Üheks teguriks humanitaarteaduste positsiooni kehtestamisel teadusringkondades on interdistsiplinaarsus, s.t mitmekesiste võimaluste sihipärane teadvustamine ja rakendamine ning koostöövormide ja -võimaluste otsimine. Koostöö nõuab nii õppimist kui ka õpetamist, ent ka pragmaatilist alust majanduslike ja institutsionaalsete hoobade näol. 2009. aasta sügisel loodud Kultuuriteaduste ja kunstide doktorikool (KTKDK) on Euroopa Liidu Sotsiaalfondist rahastatav ettevõtmine, mis koondab (kõige laiemas ulatuses) humanitaaria doktorante ja nende juhendajaid Tartu Ülikoolist, Tallinna Ülikoolist, Eesti Kunstiakadeemiast ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiast. Doktorikool ühendab üle tosina õppekava ning veab aastas eest üle paarikümne teadusürituse, mille määratlejaks on interdistsiplinaarsuse põhimõtted. Institutsiooniliselt hõlmab doktorikooli koostöö Eesti Kirjandusmuuseumit, Underi ja Tuglase Kirjanduskeskust, Arnold Schönbergi Ühingut, Göttingeni Ülikooli Kultuuriteaduste keskust ning Kultuuriteooria tippkeskust. Väiksemate ja mõnevõrra spetsiifilisema suunitlusega intensiivseminaride kõrval kohtub suur osa doktorikooli liikmeid iga-aastases talvekoolis, mida korraldavad vaheldumisi Tartu ja Tallinna Ülikool. Pidades eesmärgiks kultuurianalüüsiga tegelevate kursuste mitmekesist valikut ja väliskompetentsi kaasamist, integreeritakse erinevaid erialasid, teadvustades siiski sarnaseid teoreetilisi ja metodoloogilisi probleeme.

Koostöös kultuuriteooria tippkeskusega korraldatud viies rahvusvaheline doktorantide talvekool “Circulation and Collaboration: Perspectives for/in Interdisciplinarity” toimus 2.–6. veebruarini 2015 Tartus ning tõi kohale üle saja teadlase ja kraadiõppuri. Talvekooli keskmes olid märksõnad *ringlus* ja *koostöö*, erinevate teaduslike uurimisdistsipliinide koostöövõimalused ning uurimistulemuste nähtavaks muutmiseks seotud küsimused. Tänapäevast maailma iseloomustab uute võrgustike, taristute ja kanalite teke, kus teave liigub enneolematu hooga. Ringlust ja koostööd hõlmavate mõistete kriitiline rakendamine, nende üle peetav teoreetiline ja metodoloogiline arutelu võimaldab selgitada kultuurilist ja sotsiaalset või teaduslikku tegevust nii sünkroonses kui ka diakroonilises ulatuses. Talvekooli seminaride ja töötubade raames vaadeldi interdistsiplinaarse koostöö tugevaid külgi ja eeliseid, aga ka võimalikke komistuskive. Näiteks tõdeti, et ühe teadusharu teooriate, metodoloogiate ja terminoloogia ülevõtmine teise võib kaasa tuua nii uusi innovaatilisi sümbioose kui ka vastastikuseid mõistmisraskusi, milleks tuleb samuti valmis olla.

Talvekooli programm koosnes Eesti ja külalislektorite loengutest, mida sai kuulata laiem huvilistering, ning väiksemates rühmades toimunud töötubadest, mis jätkasid loengutes käsitletud teemasid süvitsi. Üks päev oli tervenisti pühendatud praktilisema suunitlusega rühmatööle, pakkudes valikut nelja aktuaalse teema vahel. Etnoloog Laura Siragusa (Tartu Ülikool/Aberdeeni Ülikool) eestvõttel toimunud töötoas tutvustati alustavate teadlaste tööde avaldamise võimalusi, interdistsiplinaarses uurimistöös osalemise viise, huvilistel oli võimalus vestelda teadusajakirjade *Journal of Ethnology and Folkloristics* (Ergo-Hart Västriku) ja *American Journal of Folklore* (Thomas DuBois) toimetajatega ning saada ülevaade teadusartiklite toimetamise protsessist. Jõuti järeldusele, et nii ühe teadusharu raames kui ka mitme uurimisdistsipliini vahel toimuva

koostöö puhul on üks olulisemaid ja ühtlasi kõige raskemini prognoositavaid aspekte konkreetsete teadlaste omavaheline sobivus.

Töötuba “Digitaalne humanitaaria: andmed ja metaandmed semiootilisest vaatenurgast” näitas kokkupuutealasi semiootiliste andmemudelite ning digitaalsete lähenemiste vahel. Indrek Ibrus (Tallinna Ülikool) tutvustas Skype’i vahendusel eesti filmipärandi digiteerimise plaane Euroopa arengute kontekstis ja analüüsis metaandmete lisamist semiootilisest perspektiivist. Rühmades arutati Katre Pärna (Tartu Ülikool) eestvõttel erinevatele kasutajarühmadele oluliste metaandmete ja nende vahendamise võimaluste üle. Igikestvalt olulistest eetika ja moraalsuse küsimustest räägiti interdistsiplinaarse teadustöö valguses Stavroula Pipyrou (St. Andrews Ülikool) ja Daniel M. Knighti (Durhami Ülikool) korraldatud töötoas, muuhulgas vaadeldi eetikadilemmasid, mis kerkivad, kui uuritakse ühiskonnas stigmatiseeritud rühmi, nagu paremäärmuslased või vanglakaristust kandvad kurjategijad. Uurimistulemuste nähtavaks, mõistetavaks ja kasutatavaks muutmise võimalustega kvalitatiivsetes uurimisvaldkondades tegeleti Monika Tasa (Kultuuriteooria tippkeskus) juhendatud rühmatöös.

Ka loengud ning nendega seotud arutelud ja seminarid pakkusid mitmekülgselt mõtlemisainet ja lähenemisviise. Üldteoreetilisemat laadi oli Helsingi Ülikooli filosoofia-professori Matti Sintoni loeng interdistsiplinaarsusest humanitaarteadustes. Lektor märkis, et juba defineerimisel, mis üldse on uurimisdistsipliin, esineb vaidlusi, kuna uusi distsipliine ja distsipliinide konglomeraate tekib nii professionaalsetel, institutsionaalsetel kui finantsilistel põhjustel üha juurde. Sintoni pakkus välja, et pigem oleks mõistlik rääkida mitte distsipliinidest, vaid uurimisvaldkondadest. Samuti tõusis loengus esile teema, et interdistsiplinaarse koostöö all mõistetakse sageli vägagi erinevaid asju – nii lihtsalt oma senise igapäevatöö jätkamist koostööprojekti nime all kui ka ühiste eesmärkide püstitamist ja koos väljatöötatud uue teoreetilise ja analüütilise raamistiku abil teaduslike lisandväärtusteni jõudmist. Ka Euroopa etnoloogia professor Regina Bendix Göttingeni Ülikoolist nimetas olulisima väljakutsena interdistsiplinaarses koostöös ühise keele leidmist ja märkis, et teaduse üldine rahastamispoliitika küll soosib teadusharude vahelisi innovaatilisi koostöövorme, kuid koostöö mittetoimimise korral peavad granditaotlejad oma probleemidega ise toime tulema. Teisalt esineb globaliseeruva maailma keerulistes kultuuri- ja kommunikatsioonivõrgustikes aina enam uurimisprobleeme, mille analüüsimisel on vaja rohkem kui ühe teadusharu panust. Et teadlastel oleks selgem pilt oma koostööpartnerite ootustest ja võimalustest, on selguse huvides vaja juba algusest peale erinevate koostööviiside (näiteks multidistsiplinaarsete, transdistsiplinaarsete) vahel vahet teha.

Antropoloogiaprofessor Penelope Harvey Manchesteri Ülikoolist keskendus elutute esemete ja materjalide ‘poliitilisele’ olemusele ja rollile sõnumikandjana, jõudes välja nendega seotud animistlike hoiakuteni. Harvey leidis, et ka sellises kontekstis saab rääkida koostööst, ehk siis koostööst materjali ja sellele vormi andja vahel, kuna sõnumiedastus toimub mõlema osapoole interaktsioonis. Arutelu käigus jõuti betoonraajatiste näitel äratundmisele, et sama materjal võib edastada erinevatel ajajärkudel erinevat sõnumit, näiteks sümboliseerida tugevust, võimu ja igikestvust, aga ka korrupsiooni ja allakäiku.

Eelkirjeldatud ettekandega haakus mõnes mõttes California Ülikooli antropoloogia kaasprofessori Aleksei Jurtšaki intrigeeriv loeng Lenini kujudest. Lektor näitlikustas

efektselt, kuidas Lenini kujutamine ja sellega seonduvad metafoorid (näiteks Lenini ja tema sõna edasielamine, ülima tõe retoorika) on olnud korrelatsioonis ühiskonnas toimuvate muutustega. Arusaamad Leninist kui tarkuse ja moraalsuse kehastusest hakkasid murenema alles perestroika ajal, kui vähehaaval hakkasid päevavalgele kerkima faktid tema seksuaalse sättumuse, haiguste, rahvuse ja rahastamisallikate kohta. Lenini kultuse dekonstrueerimise viimaseks lüliks pidas Jurtšak telesaadet, milles "tõestati", et seenelkäimist armastanud Lenin tarvitas korjatut ka meelemürgina ning seega põhines kogu Oktoobrirevolutsioon ja sellele järgnev sovetlik režiim tegelikult tajuhalvetel. Loengujärgses arutelus tõmmati paralleele poliitiliste diktaatorite ja religioossete liidrite kultuse vahel, näitena toodi taassünni ja surnust ülestõusmise motiiv ning mitmel pool levinud religioosne komme austada vaimsete õpetajate füüsiliste reliikviade asemel nende kirjutatud tekste. Loenguteemat jätkav seminar kestis ajakavas ettenähtust tunni võrra kauem, sest päevapoliitiliste teemadega haakuvatel küsimustel ei tulnud lõppu. Tekkis arutelu, kas Venemaa on üldse käsitletav ühtse uurimisobjektina ja kas tervet seda riiki metsaküladest miljonilinnadeni saab koos analüüsida. Jurtšak pidas koosvaatlemist võimalikuks, sest vähemalt seaduslikud raamid ning majanduslikud võimalused ja piirangud on samad.

Rahvaste ja rahvusrühmadega seotud *oma* ja *võõra* tunnetuse ajaloolisest kujunemisest rääkis Tartu Ülikooli ajaloo professor Pärtel Piirimäe, kes vaatles tsiviliseerituse ja barbaarsuse mõistete arengulugu rahvusvahelise õiguse kontekstis. Just rahvusvahelises õiguses peegelduvad Piirimäe sõnul hästi ajastuomased hoiakud ja ideaalid. Rahvusvaheline õigus on oma algusaegadest peale vaadeldav interdistsiplinaarse valdkonnana, kuna selle arengu algusjärgus, 16. sajandil, arvati see olevat teoloogide, hiljem aga filosoofide pärusmaa; propageerides ideed tsiviliseeritud inimeste ülimuslikkusest püüti viidata ka loodusteadustele. Piirimäe rõhutas, et teistsuguse kultuuriga rahvaste kujutamine metslastena ei tulenenud alati pelgalt soovist nende koloniseerimisele õigustust leida, vaid see võis ollagi viis, kuidas koloniseerijad vastaspoolt subjektiivselt tajusid. Näiteid vastaste kujutamisest barbaarsete ja arenemisvõimetutena toodi arutelu käigus ka tänapäevastest sõjalistest konfliktidest.

Samalaadsed mehhanismid on määranud suhtumist vähemusrahvastesse ka uuemal ajal ning – nagu selgus Wisconsin Ülikooli skandinavistikaprofessori ja folkloristi Thomas DuBois' loengust Põhja-Ameerika chippewa/ojibwe/anishinaabede või Skandinaavia saamide näitel – vaidlusi vastavate stereotüüpide ja representatsiooniga seotud küsimuste üle esineb ka nende rahvaste esindajate endi hulgas. Näiteks esineb lahkavamus küsimuses, kas tänapäevaste elektriliste tööriistade kasutamine traditsiooniliste tarbe- ja kunstiesemete valmistamisel tähendab vana kultuuri allakäiku või arenemisvõimelisust ja elujõulisust. Oma teema seminaris tutvustas DuBois värvikaid näiteid tuues uute meediate (internetifoorumid, sotsiaalmeedia kogukonnad, arutimängud) kasutamist vähemusrahvaste identiteedi ja kultuuri säilitamise ja taaselustamise vahendina.

Võrdleva kirjandusteaduse professor Lars Elleström Linnæuse Ülikoolist vaatles oma loengus vanu ja uusi kommunikatsioonivorme transmeedialisuse vaatepunktist. Lektor arutles, miks mõned kommunikatsioonivormid leiavad pindlikke väljendusviise ja kanduvad hõlpsasti üle teistesse meediatesse, teised aga mitte. Elleström pakkus välja teoreetilisi abivahendeid erinevate kommunikatiivsete olukordade ja nähtuste uurimiseks.

Musikoloogiaprofessor Martin Stokes (King's College, London) vaatles muusikat kui kommunikatiivset sõnumit kandvat loovusvormi ehk täpsemalt – sentimentaalsuse väljendusviise erinevate kultuuride muusikas. Sageli on konkreetsele kultuurile tüüpilise tundeväljenduse meediumiks mõni ikoonilise tähenduse omandanud pill (näiteks akordion tangomuusikas), esitusmaneer või kehakeel (näiteks Portugali *fado* puhul). Muuhulgas tõi Stokes esile ajastuomaseid muutusi sentimentaalsuse väljendamisel. Näiteks heideti 1950. aastatel lauljatele ette mikrofoni kasutamist, sest see moonutab häält ja seega ka selle vahendatud autentset tundeväljendust, seevastu tänapäeval peetakse elektroonilist moonutamist ja tehislikkust teatud popmuusika vooludele tunnuslikuks ja tehislik kõla on omakorda vahend stiilile omaste meeolude väljendamiseks.

Lisaks loengutele ja seminaridele pakkus talvekool rohkelt võimalust osalejate omavaheliseks sotsialiseerumiseks ja kontaktide loomiseks, pannes nii loodetavasti aluse nii mõnelegi tulevasele interdistsiplinaarsele koostööprojektile.

Reet Hiimäe, Kristin Kuutma

Kirjandusmuuseumi kogud on veebis senisest kättesaadavamad

Eesti paistab maailmas silma e-teenuste rohkuse, mitmekesisuse ja kasutajasõbralikkusega. Mitmesuguste teenuste toimimiseks on olulised aga andmed, mida rakenduste toimimiseks kasutatakse. Olulised märksõnad on sealjuures avatud juurdepääs, avatud riik ja avaandmed. Muude institutsioonide kõrval peaks oma andmestiku vabalt ja masinloetavas kujus kasutatavaks tegema ka mäluasutused.

Andmete vabalt kättesaadavaks tegemisega on käesoleva aasta märtsis lõppenud projekti “Eesti Kirjandusmuuseumi avaandmete kättesaadavaks tegemine” raames tegelenud ka Eesti Kirjandusmuuseum. Projekti rahastas Euroopa Regionaalarengu Fond läbi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Riigi Infosüsteemide Arenduskeskuse (RIA). Peaaegu kaks aastat kestnud projekti eesmärk oli koondada kirjandusmuuseumi teaduskollektsioonide andmestu ühtsesse arhiiviinfosüsteemi Kivike (<http://kivike.kirmus.ee>) keskkonnas ning muuta andmed, mis pole seotud kasutuspiirangutega, avalikkusele vabalt ja mugavalt kättesaadavaks. Selleks toimusid andmete lisamine Kivikesse ja arhiiviinfosüsteemi tarkvaraarendus.

2012. aastal valminud failirepositoorium Kivike koondab Eesti Kirjandusmuuseumi kogude digiteeringuid ning andmeid kogude kohta. Failirepositooriumisse on jõudnud suur osa Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjade digiteeringutest: terve Jakob Hurda käsikirjakogu, Eesti Üliõpilaste Seltsi kogu, mitmeid digiteeritud köiteid ERA (Eesti Rahvaluule Arhiiv) ja RKM (Riiklik Kirjandusmuuseum) seeriatest. Samuti on Kivikeses kättesaadavad osa foto- ning helikogust. Arhiivraamatukogu on kättesaadavaks teinud trükiseid eesotsas Eesti trükise punase raamatu nimekirja kuuluvate väljaannetega.

Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist on kättesaadavaks saanud Võnnu pastori Eduard Philipp Körberi käsikirjaline kogu 19. sajandi algusaastaist ning Ado Grenzsteini kohta saab pärida OAI-PMH ja SOAP API veebiteenuste kaudu. Veel digiteerimata materjale saab avaandmete alusel nüüdsest arhiividest tellida interneti teel: seni pidi materjali sisuliseks leidmiseks arhiivi kohale tulema.

Avaandmete-põhist infosüsteemi saab edukalt kasutada hariduslikeks eesmärkideks, näiteks on digitaalsed rahvaluulekogud olnud abiks mitmetele kooliõpilastele uurimistöde koostamisel. Nii on ka Tartust kaugemal elavatel õpilastel võimalik tutvuda rahvaluulekogudega ning nad on seda võimalust juba kasutanud. Avaandmed annavad senisest paremad võimalused näiteks teadustööks maakonnamuuseumides ning kodu-uurimistööks väiksemates piirkondades, aga ka uurijatele Eestist väljaspool. Rohkem digiteeritud andmeid tähendab seda, et uurijad saavad teha kaugtööd ning infopäringute hulk arhiivile väheneb.

Eesti Kirjandusmuuseumi suurtest materjalikogudest on avaandmetena kättesaadav siiski vaid osa ning kui plaanis on põhjalikum uurimistöö, tuleks tervikpildi saamiseks siiski esitada infopäring või muuseumisse kohale tulla. Digitaalsed materjalikogud on muutnud viise, kuidas inimesed kirjandusmuuseumi kogusid kasutavad: suur osa uurijatega suhtlemisest käib meilitsi. Digiteerimine toob aga kaasa ka uusi probleeme. Suured digikujul oleva materjali hulgad tekitavad näiteks õiguslikke ja eetilisi küsimusi nende materjalide avaldamise kohta. Need küsimused on lahendusteta kogu maailmas.

Digitaalne arhiiviinfosüsteem Kivike on iga aastaga populaarsemaks saanud ja täienenud. Möödunud aastal külastas Kivikest päevas keskmiselt 28 inimest. Suuremal hulgal külastusi on olnud Saksamaalt, Soomest ja Ameerika Ühendriikidest, kokku lisaks Eestile 52 riigist. Kasutajate senisest tagasisidest selgub, et nad rõõmustavad digitaalse ainese rohkuse üle, kuid ootavad ka aega, mil kõik Eesti rahvaluulekogud oleksid digitaalsel kujul kättesaadavad. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb veel palju tööd teha. Kuid veebikeskkond teeb kirjandusmuuseumi kogudega tutvumise mugavamaks ning viib arhiivikappide ja -kartoteekide sisu iga soovija elutuppa.

Kaisa Kulasalu

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

29. jaanuari kõnekoosolek oli pühendatud kohapärimuse seostele maastiku ja kaarti-dega. Ettekannetega esinesid Eesti Rahvaluule Arhiivi kohapärimuse töörühma liikmed Lona Päll, Valdo Valper ja Jüri Metssalu. Öhtu teises pooles esitleti kolme uut väljaannet: Mare Kõiva artiklikogumikku *Through the Ages 2: Time, Space and Eternity* (Sator 13; 2014); Aado Lintropi artiklikogumikku *Loomisaja lood. Uurimusi ja tõlkeid Põhja-Euraa-sia rahvaste usundist* (Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 32; 2014) ning Ingrid Rüütli koostatud väljaannet *Saaremaa laule ja lugusid* (Mis on jäänud jälgedesse I; 2015).

26. märtsi kõnekoosolek keskendus väliseestlaste toidukultuurile. Riina Reinvelt pidas ettekande “Eesti toit pagulaste mälestustes”; ettekande järel vaadati Toronto eestlaste toiduäridest kõnelevat filmi “Toidutoojad” (Kaisa Pitsi, Piret Noorhani, Riina Reinvelt).

Katre Kikas

Eesti Rahvaluule Arhiivis

1. detsembril 2014 esinesid Tallinnas Eesti Lastekirjanduse Keskuses, Eesti Kirjan-dusmuuseumi, Eesti Rahvaluule Arhiivi ning Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna muinasjuttude töörühma seminaril “Muinasjutuline maailm: rahvajuttudest (laste)kirjanduseni” Mari Niitra (Muinasjutud fantaasiakirjanduse nurgakivina), Reeli Reinaus (Noorteromaan kui tänapäeva muinasjutt), Krista Kumberg (Kuidas heast pa-remat teha, ehk muinasjuttude töötlemisest), Risto Järv (Värvid, vägivald ja väljaanded: muinasjutukogumike koostajate muresid), Pille Kippar (Mis teeb looma õnnelikuks: Eesti loomamuinasjutud), Kärrri Toomeos-Orglaan (Õnnelik lõpp) ja Piret Päär (Mis teeb jutuveestja õnnelikuks?).

1. detsembril esines Mari Sarv ettekandega “Eestlaste kodukogemus: rahvaluulearhiivi kodupärimuse kogumisaktsioonist” Tammsaare muuseumi 10. sügiskonverentsil “Kodu kuvand eesti kirjanduses läbi aegade”.

1. detsembril esitles Risto Järv Tallinnas Solo Sokos Hotel Estorias Eesti Kirjandus-muuseumi välja antud CD-Extra formaadis duubelplaati *Linda kivist Lilla Daamini*. Kõlasid kogumikust pärit jutud Piret Pääri ja Anne Türnpu esituses ning Andre Maakeri mängitud kitarripalad.

3.–9. detsembrini pidas Risto Järv Göttingeni Georg-Augusti ülikoolis soome-ugri keele osakonna juures loengusarja “Estonian Folklore”.

8. ja 9. detsembril osales Mari Sarv Hollandis Haagis Huygens instituudis CLARIN (*Common Language Resources and Technology Infrastructure*) ja NeDIMAH (*Network for Digital Methods in the Arts and Humanities*) võrgustike seminaril “Ajalooliste allikate uurimine keeletehnoloogia abil: tulemused ja väljavaated”.

9. detsembril rääkis Kärri Toomeos-Orglaan folkloristika osakonna teisipäevaseminaris uue põlvkonna muinasjututegelastest.

11. detsembril esines Jüri Metssalu Eesti Akadeemilise Usundiloo Seltsi aastakonverentsil “Püha ja paik” ettekandega “Pühapaigaolendid viie Eesti kihelkonna näitel”.

12. detsembril korraldas Eesti Rahvaluule Arhiiv koostöös Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskusega seminari “Haravillaq perimüs – Harali pärimus”. Rahvaluulearhiivi töötajatest esinesid ettekandega Mari Sarv, Andreas Kalkun, Taive Särg, Kärri Toomeos-Orglaan ja Inge Annom.

12. detsembril viis Jüri Metssalu koos Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia tudengitega läbi pärimuspraktika seminari.

17. detsembril esines Astrid Tuisk 58. Kreutzwaldi päevade teaduslikul konverentsil “Eesti perekond: traditsioon ja fiktsioon” ettekandega “Pere ja kodu pärast II maailmasõda kasvanud laste mängimisega seotud mälestustes”.

Päeva lõpus toimunud raamatuesitlustel esitleti teiste seas ka ERA uusi väljaandeid: Anu Korbi koostatud kogumikku *Eestlased Venemaal: elud ja lood* (Eesti asundused, VI), Helen Kõmmuse toimetatud kogumikku *Iiu Leiger. Emasde Sõruotsa murragus loodud muisdendide sari Iiuma vägimihesd Leigrisd* ning Risto Järve koostatud duubelplaati *Linda kivist Lilla Daamini*.

20. detsembril korraldas Jüri Metssalu koostöös Juuru Rahvamajaga pärimusmatka Juuru pühapaikades ja õhtuse koosviibimise “Talve tervitamine”.

20. ja 21. detsembril esines Helen Kõmmus Hiiumaa Muuseumis Kärddlas ja Sõru muuseumis Emmaste vallas ettekandega “Hiiumaa vägimehe Leigri muistendid Eesti Rahvaluule Arhiivis” ja esitles Jegard Kõmmuse muistendikogumikku *Iiu Leiger. Emasde Sõruotsa murragus loodud muisdendide sari Iiuma vägimihesd Leigrisd*.

Detsembris valmis Eesti Kirjandusmuuseumi digitaalarhiivi Kivike kogukonnaportaali, mille kontseptsiooni töötasid välja Mari Sarv ja Kaisa Kulasalu. Detsembris valmis ka kogukonnaportaali Kodavere veebivärv (L. Saarlo) ning jaanuaris Mulgi pärimuse leheküljed (M. Sarv). Kogukonnaportaali ja vastavate lehtede valmimist toetasid Euroopa Liit, Peipsiveere kultuuriprogramm ja Mulgi kultuuriprogramm.

Jaanuaris koostasid Mari-Ann Rimmel, Lona Päll, Valdo Valper ja Jüri Metssalu keskkonnataju küsitluskava “Minu maastikud”, mis on aluseks tänavusele ERA kogumisvõistlusele.

24. jaanuaril pidas Jüri Metssalu Kildu koolimajas Viljandimaal loengu “Kohapärimuse uurimise allikad ja metoodika Suure-Jaani kihelkonna näitel”.

29. jaanuaril esinesid Akadeemilise Rahvaluule Seltsi ettekandekoosolekul Lona Päll ja Valdo Valper (Rahvusparkide mälumaastike kaardirakendus: teekond ja tulemused) ning Jüri Metssalu (Eesti looduslike pühapaikade maastikulise määratlemise probleeme Karja kihelkonna Metsaääre hiieala näitel). ERA koostatud väljaannetest esitleti Aado Lintropi kogumikku *Loomisaja lood*. Uurimusi ja tõlkeid Põhja Euraasia rahvaste usundist (Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused, 32) ning Ingrid Rüütli koostatud kogumikku *Saaremaa laule ja lugusid* (Mis on jäänud jälgedesse, I).

31. jaanuaril esines Jüri Metssalu Juuru rahvamajas Eesti Genealoogia Seltsi 25. aastapäeva ajaloopäeval “Juurte juurde” ettekandega “Mahtra sõda pärimuslugudes”.

5. veebruaril said Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri aastapreemia Risto Järv, Mairi Kaasik, Kärri Toomeos-Orglaan ja Inge Annom Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna muinasjutude töörühmast teadusliku antoloogia *Eesti muinasjutud. Imemuinasjutud* koostamise eest.

5. veebruaril Saaremaa Muuseumis ja **6. veebruaril** Laimjala rahvamajas esitles Ingrid Rüütel väljaannet *Saaremaa laule ja lugusid*.

6. veebruaril esitles Jüri Metssalu Ingliste mõisas koos kaasautoritega vastilmunud raamatut *Lau küla lood*, milles ilmusid Jüri Metssalu artiklid “Lau küla muistised ja pärimuspaigad” ning “Pärimuspalasid Noor-Eidest”.

12. veebruaril tutvustas ERA arhivaar Kaisa Kulasalu Eesti Kirjandusmuuseumi saalis failirepositooriumi Kivike (<http://kivike.kirmus.ee>).

13. veebruaril esines Ingrid Rüütel Tallinna Ülikoolis loenguga “Kihnu tantsude ajalugu ja funktsioonid”.

14. veebruaril alustas Jüri Metssalu Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias uue spetsiaalselt kohapärimuse uurimise allikatele ja metoodikale keskenduva vabaainega, mille käigus teevad tudengid praktikat ka Eesti Rahvaluule Arhiivis.

17. veebruaril osales Jüri Metssalu Tallinnas Maa-ametis Eesti allikate ümarlaul, mille eesmärgiks on algatada allikakohtade kaardistamine kogu Eestis.

17. veebruaril pidas Kaisa Kulasalu folkloristika osakonna teisipäevaseminaris ettekande rahvaluulekogude kasutamisest nõukogude perioodi algusaastatel.

21. veebruaril esines Ingrid Rüütel kõnega Eesti Naislaulu Seltsi Eesti Vabariigi aastapäeva kontserdil Tartus.

26. ja 27. veebruaril astusid Taevaskojas X folkloristide talvekonverentsil üles ERA töötajad Mall Hiiemäe (Võrdlevalt vaimolenditest Virumaa rahvausus) ja Aado Lintrop (Šamaanikursus kui pärimusliku protsessi mudel).

27. veebruaril Eesti Rahva Muuseumis toimunud seto raamatute pärastlõunal esitleti ka Seto Instituudi ja Eesti Kirjandusmuuseumi koostöös valminud Feodor Vanahundi raamatut *Ilosa' ja pogana' jutu* (Seto kirävara, 10), koostanud Andreas Kalkun.

Veebruaris ja märtsis oli Anu Korbil eetris Vikerraadio saatesarja “Eesti lugu” kaks saadet Siberi eestlastest: 28. veebruaril ERA kaastööline Rosalie Ottesson ja 7. märtsil Siberi eestlaste laulud.

3. märtsil osales Risto Järv Iirimaal Dublini Ülikooli Kolledži rahvaluulearhiivi juures (National Folklore Collection, UCD) pärimusarhiivide ümarlaul ning järgneval sümposiumil “Believing in the Tradition Archive”.

7. märtsil viis Mari Sarv läbi Läänemaa kevadsuviste regilaulude koolituse Haapsalus seoses tuleval aastal Eestis toimuva “Baltica” festivaliga.

13. ja 14. märtsil Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna korraldatud rahvaluuleolümpiaadi “Loitsudest laikideni: folkloor sidus ja seob” žürii tööst võttis osa ka ERA teadur Astrid Tuisk.

14. märtsil kõneles Jüri Metssalu Eesti Rahva Muuseumi giidikoolis: “Eesti kohapärimuse uurimise allikad”.

21. märtsil esines Mari-Ann Remmel Eesti Rahva Muuseumi giidikooli õpilastele ettekandega “Mõisad ja mõisnikud eesti rahvajuttudes”.

27. märtsil pidas Mari-Ann Remmel Otepää kihelkonna Kappermäe seltsimajas ettekande “Imeline Ilmjärve. Kuidas portreerida kohta”.

27. ja 28. märtsil osales Mari Sarv Poolas Wrocławis Ülikoolis seminaril “Kodu ulatus: NSM lähenemine” ettekandega “Eestlaste kodukogemus Eesti Rahvaluule Arhiivi 2014. aasta laekumiste põhjal”.

Ave Goršič, Risto Järv

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

4. ja 5. detsembril 2014 kirjandusmuuseumis korraldatud lasteaiapäetajate eesti keele koolitusseminaril “Virvipuu, värvipuu, üle metsa mõõdupuu?” pidas osakonna vanemteadur Piret Voolaid ettekande “Mõistatuste värvikirev maailm”.

8.–18. jaanuarini osales Renata Sõukand koostöös Università degli Studi di Scienze Gastronomiche (Itaalia) etnobioloogia uurimiserühmaga etnobotaanilistel välitöödel Kosovos.

20.–24. veebruarini osales Renata Sõukand Emory Ülikoolis (Atlanta, Georgia, USA) majandusbotanika ühingu (Society for Economic Botany) nõukogu koosolekul.

26. ja 27. veebruaril Taevaskojas toimunud kümnendal folkloristide talvekonverentsil “Mälu. Meenutamine. Muistend” esindasid osakonda Reet Hiemäe (Mitteverbaalne kommunikatsioon kui usundilise jutuloome osa), Piret Voolaid (Folkloristlik pilguheit lapsesuuhuumorile: meenutamist väärt suulistest ütlustest kirjalikeks lugudeks), Liisi Laineste (Teise maailmasõja sündmuste meenutamine koomiksivormis), paneelis “Folkloori piirialad” esinesid Mare Kõiva (Zoofolkloristika ja selle dimensioonid) ja Andres Kuperjanov (Etnoastronoomia ja rahvaastronoomia).

2.–4. märtsini osalesid Peterburis 7. Sjögreni konverentsil “Loode-Venemaa: etnokonfessionaalne ajalugu ja ajaloolis-kultuuriline maastik” ettekannetega Mare Kõiva, kes rääkis 21. sajandi palverändudest ja Andres Kuperjanov, kes rääkis GPS analüüsi kasutamisest folklooritekstide puhul.

12. märtsil osales Nikolay Kuznetsov Moskvast Ungari Kultuuri keskus Mihály Hoppáli raamatu *Шаманы – Культуры – Знаки* esitlusel ja šamaaninäituse avamisel.

Teisipäevaseminarid

9. detsembril 2014 rääkis Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule doktorant Kärri Toomeos-Orglaan muinasjuttudest mängulise nurga alt ja tutvustas uue põlvkonna muinasjututegelasi. Näiteks rääkis ta Ever After High nukkudest ja nende elul põhinevast sarjast. Ever After High portreeterib tuntud muinasjututegelaste (Lumivalgeke, Ärtuemand, Rapuntsel, kolm pörsakest jne) laste ülikoolielu.

13. jaanuaril kõneles Tartu Ülikooli süstemaatilise usuteaduse teadur ja õppejõud Roland Karo ekstaasist, epilepsiaist, seksist ja spirituaalsusest. Viimasel kümnekonnal aastal on neuroteadustes taasavastatud Sigmund Freudi idee, et religioon ning spirituaalsus on otseselt seotud seksuaalsusega. Üks selle seose intrigeerivamaid väljendusi on nn ekstaatiline epilepsia. Selle all kannatavad patsiendid kogevad haigushoogude käigus seksuaalset või spirituaalset (või mõlemat!) ekstaasi. Ettekandes tutvustati selle fenomeniga seonduvat ning küsiti, mida see ütleb spirituaalsuse, religiooni ja seksuaalsuse seoste kohta tervete inimeste puhul.

20. jaanuaril rääkis osakonna vanemteadur Eda Kalmre tänapäevastest linnalegendidest, valeuudistest ja meedialoorist. Täpsemalt oli juttu ühest tänapäeval enim dokumenteeritud ja mõjukamast vene propaganda ja poliitika teenistuses olevast kuulujutust. Ettekanne tugines Amandine Regamey monograafiale *Les femmes snipers de Tchetchenie: interpretations d'une legende de guerre* (Tšetšeenia naisnaiprid: ühe sõjalegendi tõlgendus).

27. jaanuaril tegi Turu ülikooli doktorant Sonja Hukantaival ettekande maagiast rahvausundis. Ettekanne põhines tema doktoritööl, mis käsitleb arheoloogilise leiumaterjali põhjal ehitusohvreid Soomes.

10. veebruaril võttis teadur Reet Hiimäe kokku Kultuuriteooria tippkeskuse korraldatud rahvusvahelise talvekooli “Circulation and Collaboration: Perspectives for/in Interdisciplinarity” põhiteemad.

17. veebruaril rääkis kirjandusmuuseumi arhivaar Kaisa Kulasalu rahvaluulekogude kasutamisest nõukogude perioodi algusaastatel. Esimene sissekanne Eesti Rahvaluule Arhiivi külalisteraamatusse on tehtud 1. septembril 1927. Sellest ajast peale on rahvaluulekogude kasutajad enda nimed üles märkinud. Ettekandes selgitati, kui palju ja mis eesmärkidega on kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna kogusid kasutatud Teise maailmasõja ajal ja järel.

3. märtsil rääkisid Kaisa Kulasalu ja Liina Saarlo kirjandusmuuseumi virtuaalsest keldrist Kivike, Kogukonnaportaalist ning Mulgi ja Kodavere rahvaluule kogukondadest.

10. märtsil andis Tõnno Jonuks ülevaate maagiaga seotud esemetest Eesti muuseumikogudes. Nende põhjal analüüsis ta arheoloogilistelt kaevamistelt pärit näiteid leidudest, mis on küll kogudesse koondatud, kuid mida ei ole kunagi tõlgendatud ega avaldatud.

Usundiuurimustes on maagia üks lemmikteemasid. Selle põhiallikatena kasutatakse peamiselt kirjalikke ja suulisi materjale, esemeid kasutatakse üldjuhul illustratsiooniks. Arheoloogia lähtub seevastu esemete tõlgendamisest kirjalikest ja suulistest allikatest leitud analoogide kaudu. Eesti muuseumikogudes arhiveeritavad maagilistel eesmärkidel kasutatud esemed on seni suuresti uurimata.

17. märtsil kõneles Tartu Ülikooli religiooniuuringute vanemteadur Lea Altnurme tänapäevastest religioossetest suundumustest Eestis. Võrdlevalt vaadeldi kristluse, uue vaimsuse (*new age*), maausu, individuaalse religioossuse ja religioonivastaste hoiakute levikust Eestis. Ettekanne põhines 2014. aasta veebruaris korraldatud üleriigilisel küsitlusel religioossete suundumuste kohta.

24. märtsil kõneles Tartu Ülikooli võrdleva usuteaduse professor Tarmo Kulmar surmast ja surnutest eri kultuurides. Vaatluse all olid surma päritolumüüdid, inimeste suhtumine surmase ja surnutesse, leinakombed, matmisviisid, surnukultus, aga ka märtrite ja pühakute kultus eri religioonides ja erinevatel ajastutel.

31. märtsil andis Tartu Ülikooli Eesti ajaloo professor Tiit Rosenberg ülevaate Virumaa Narva-tagustest valdadest (Narva, Kose ja Skarjatina), seal aastail 1923–1940 piiri valvanud Eesti Piirivalve Narva jaoskonnast, piiripraktikast ja piirikonfliktidest.

Asta Niinemets

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

1. detsembril 2014 toimus Tallinnas Eesti Lastekirjanduse Keskuses Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi ja Tartu Ülikooli rahvaluule osakonna muinasjutude töörühma seminar “Muinasjutuline maailm: rahvajuttudest (laste)kirjanduseni”.

Seminar keskendus muinasjuttude ning laste- ja noortekirjanduse omavahelistele suhetele. Vaatluse all olid fantaasiakirjandus, noorteromaan ning õnne ja vägivalda teema muinasjuttudes ja lastekirjanduses.

Ettekannetega esinesid kirjandusteadlased ja folkloristid, lugude uurijad ja vestjad: Risto Järv, Pille Kippar, Krista Kumberg, Mari Niitra, Piret Päär, Reeli Reinaus ja Kärri Toomeos-Orglaan.

Tutvustatati muinasjuttude töörühma uusi väljaandeid: teaduslikku antoloogiat *Eesti muinasjutud I: 2. Imemuinasjutud* (Eesti Kirjandusmuuseum), lastele mõeldud muinasjutukaarte *Head Eesti muinasjutud* (Loovhoog OÜ) ning CD-ekstra formaadis audio- ja tekstiväljaannet *Linda kivist Lilla Daamini* (Eesti Kirjandusmuuseum).

Detsembris valmis ajakirja *Journal of Ethnology and Folkloristics* uus põhjarahvaste erinumber *Departures and Returns in the North* (Vol. 8 (2)).

30. jaanuaril pidas prof. Barbara Hillers (University College Dublin) külalisloengu "International Narrative Charms in Irish Tradition".

26. ja 27. veebruaril toimus Taevaskojas folkloristide kümnes talvekonverents "Mälu. Meenutamine. Muistend". Konverents oli pühendatud Aino Laaguse 70. sünniaastapäevale.

6.–10. märtsini pidasid külalisõppejõud Henry Glassie ja Pravina Shukla (Indiana University, US) ingliskeelse loengukursuse "Materiaalne kultuur".

Liilia Laaneman

Kaitstud magistritöö

Keiu Telve (22.01.2015) Tartu Ülikooli etnoloogia osakonnas ***Kvalitatiivne lähenemine pendeltöele Soomes töötavate Eesti meeste näitel***. Juhendaja Aimar Ventsel, retsensent Pihla Maria Siim.

NEWS IN BRIEF

In memoriam

Eino Kiuru (18 January 1929 – 27 January 2015)

In memoriam

Ülo Tedre (12 February 1928 – 9 March 2015)

The eulogy is written by Arvo Krikmann.

Seminar on Digital Humanities at the Estonian Literary Museum: Infotechnological Innovation in Humanities and Education

Kaisa Kulasalu gives an overview of the seminar titled *Digital Humanities in Estonia: Infotechnological Innovation in Humanities and Education*, which took place at the Estonian Literary Museum, on October 27 and 28, 2014.

Conference “Runo Song: Modifications and Borders”

Janika Oras and Taive Särg provide an overview of the 8th runo song conference held at the Estonian Literary Museum on November 26 and 27, 2014.

Fifth Estonian Language Seminar for Kindergarten Teachers at the Estonian Literary Museum

Piret Voolaid writes about the training seminar on the Estonian language for kindergarten teachers, which was organised by the Estonian Literary Museum on December 4 and 5, 2014.

Estonians’ Culture Festival “All Over the World”

Livi Zajedova recalls Estonians’ friendship days organised on board Ruby Princess in January 2015, with the participation of 580 Estonians from 15 countries.

**International Winter School “Circulation and Collaboration:
Perspectives for/in Interdisciplinarity”**

An overview of the winter school held in Tartu on February 2–6, 2015, is given by Reet Hiimäe and Kristin Kuutma.

**Collections of the Estonian Literary Museum are More Easily
Available on the Internet**

The project concerned with the open data at the Estonian Literary Museum was concluded in March 2014. Kaisa Kulasalu offers an overview of the changes that were introduced to make the digital collections available to wider audiences, and presents the online repository and information system Kivike.

Calendar

A brief summary of the events of Estonian folklorists from December 2014 to April 2015.